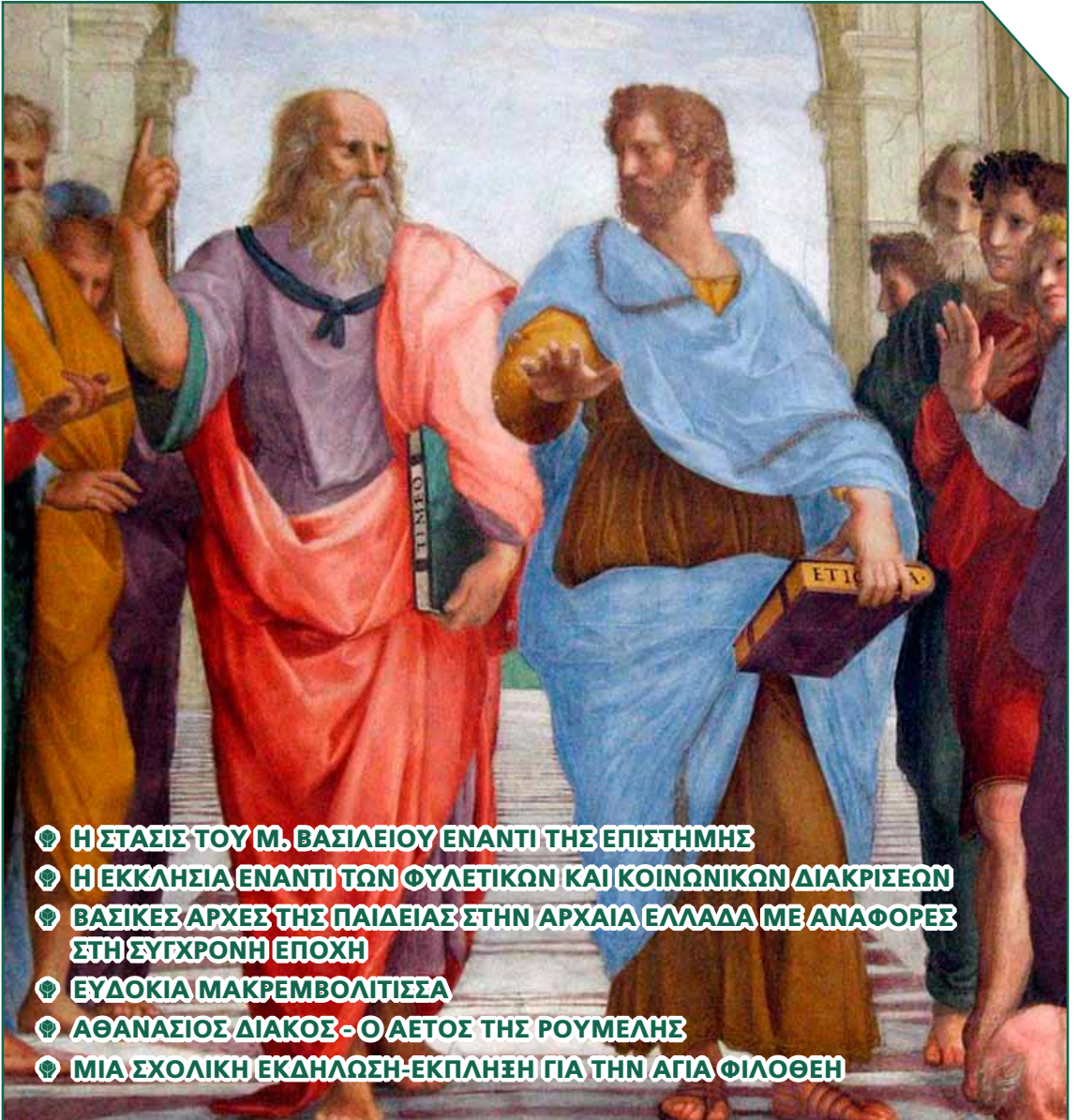

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

- Η ΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
- Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ
- ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ
- ΕΥΔΟΚΙΑ ΜΑΚΡΕΜΒΟΛΙΤΙΣΣΑ
- ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ - Ο ΔΕΤΟΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ
- ΜΙΑ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ-ΕΚΠΛΗΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΦΙΛΟΘΗΗ

Περιεχόμενα

ΣΧΟΛΙΑ.....33

Η ΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Τοῦ κ. Ἰωάννη Ἀγγελόπουλου37

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Τοῦ κ. Παύλου Ἀθ. Παλούκα46

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Τοῦ κ. Νικολάου Ραγκούση49

ΕΥΔΟΚΙΑ ΜΑΚΡΕΜΒΟΛΙΤΙΣΣΑ

Τοῦ κ. Ανδρέα Δημάκη.....53

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ - Ο ΑΕΤΟΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ

Τοῦ κ. Δημήτρη Γ. Μπράνη.....56

ΜΙΑ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ- ΕΚΠΛΗΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΦΙΛΟΘΗΗ

Τῆς κ. Ζωῆς Γκενάκου58

ΕΙΔΗΣΕΙΣ.....59

**ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ
(SOURCES CHRÉTIENNES)**.....60

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΣ.....61

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ.....63

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Όργανο τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν
Ἐγκριμένο ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας. Ἀριθμός Ἐγκρ. 1717/15.2.1952
Ἰδρυτής: **Ι. Θ. Κολιτσάρας** (†1989)

Ἐκδότης - Ἰδιοκτῆτης: **Χ.Ε.Ε.Α.**

Καρύτσου 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ.-Fax: 210 32.27.100

Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό νόμο καί ἐπιμελητής ἐκδόσεως:

Ἰωάννης Μαρκόπουλος, Διαγόρα 35, 153 44 Γέρακος, Τηλ.: 210 66.12.399

Διευθύνεται ἀπό Συντακτική Ἐπιτροπή

Δημιουργικό - Ἐκτύπωση

«**Λυχνία Α.Ε.**»

Ἀνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυλο Ἀχαρνῶν

Τ. 210 3410436, F. 210 3425967 • www.lychnia.com, info@lychnia.com

Τιμή τεύχους **1,50€**

Ἐτήσια συνδρομή: Ἐσωτερικοῦ-Κύπρου 10€, Ἐξωτερικοῦ 20€ • 25\$

Ἀθήνα - Μάιος 2019

ΟΔΗΓΙΕΣ: Ἐπιστολές, συνεργασίες, ἐπιταγές, βιβλία καί ἄλλα ἔντυπα νά στέλνονται στό γραφεῖο
τῆς Χ.Ε.Ε.Α., Καρύτσου 14, 10561 Ἀθήνα.

- Τό Γραφεῖο εἶναι ἀνοικτό κάθε ἑργάσιμη ἡμέρα ἀπό 9 π.μ. ἕως 1 μ.μ.
Τεύχη τοῦ περιοδικοῦ πωλοῦνται στά βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» στήν Ἀθήνα καί σέ ἄλλες
ἐπαρχιακές πόλεις, καθώς καί στό γραφεῖο τῆς Χ.Ε.Ε.Α. στήν Ἀθήνα.
- Ἡ δημοσίευση τῶν ἄρθρων ἐγκρίνεται ἀπό τή Συντακτική Ἐπιτροπή. Μή δημοσιευμένα
ἄρθρα δέν ἐπιστρέφονται. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή διατηρεῖ τό δικαίωμα νά συντομεύει τά
κείμενα ἢ νά δημοσιεύει τμηματικά τά μακρά κείμενα. Γι' αὐτό πρέπει τά ἀποστελλόμενα
ἄρθρα νά μῖν ὑπερβαίνουν τίς 6-8 σελίδες. Στό περιοδικό δημοσιεύονται ἐργασίες σχετικές
μέ θέματα Παιδαγωγικῆς καί Διδακτικῆς, ἀλλά καί μέ ἱστορικά ἢ ἄλλα ἐπίκαιρα θέματα.
Όσοι θέλουν παρουσίαση τοῦ βιβλίου τους, παρακαλοῦνται νά ἀποστέλουν δύο ἀντίτυπα,
ένα γιά ἀπλή ἀγγελία καί γιά τή βιβλιοθήκη τῆς Ἐνώσεως καί ἄλλο γιά τόν μέλλοντα νά
κείμεν τήν βιβλιοπαρουσίαση. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή ἔχει τό δικαίωμα νά μῖν ἐγκρίνει
τή δημοσίευση βιβλιοκρισιῶν γιά βιβλία ἄσχετα μέ τό περιεχόμενο καί τή γραμμή τοῦ
περιοδικοῦ. Τήν εὐθύνη γιά τά δημοσιευμένα κείμενα φέρουν οἱ συγγραφείς τους.

«Οὐδέν ἄλλο τιμιώ-
τερον καί ὀφελιμώτε-
ρόν ἔστιν ἐν τῷ παρό-
ντι βίῳ καί ἐν ὄλῳ τῷ
γένει τῶν ἀνθρώπων,
ἐξαιρέτως δέ ἐν τῷ
εὐσεβεῖ ἡμῶν γένει
τῶν ὀρθοδόξων Χρι-
στιανῶν τῆς σοφίας
καί παιδείας καί διδα-
σκαλίας διά τῆς ὀποι-
ας ὁ ἄνθρωπος ὁ λόγῳ
τετιμημένος κοσμεῖται
καί στολιζεται καί τε-
λειοῦται, προσκτώμε-
νος τό ἐξαιρετόν τοῦτο
ἀγαθόν καί δώρημα
τοῦ ἁγίου Θεοῦ».

(Πατριαρχική ἐγκύκλιος
οἰκ. Πατριάρχου
Γρηγορίου Ε', 1807)

1. ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ἡ ἀνακοίνωση γιὰ τὴν ἔναρξη τῆς προετοιμασίας τοῦ πανηγυρικοῦ ἑορτασμοῦ τῶν 200 χρόνων ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821, συντελεῖ στό ἀνοιγμα τῆς συζητήσεως πολλῶν μεγάλων θεμάτων, τὰ ὁποῖα ὡς γνήσιοι Ἕλληνες ἀντιμετωπίζουμε μέ τίς γνωστές μεθόδους τῆς πόλωσης. Δηλαδή ἀκραῖες τοποθετήσεις, σωστό ἢ λάθος, ἄσπρο ἢ μαύρο. Ἀλήθεια ἢ ψέμα, δίκαιο ἢ ἄδικο. Ἐπιφυλασσόμενοι γιὰ μελλοντικές προσεγγίσεις κάποιων τέτοιων διλημματικῶν σχημάτων, θά κάνουμε μνεῖα στό παρόν σημεῖωμα ἐνός ἐκ τῶν μεγάλων τέτοιων θεμάτων, πού ἔχει συντελέσει στή συγγραφή πολλῶν μελετῶν, ἄρθρων, καί κυρίως ἀντιπαραθέσεων μεταξύ εἰδικῶν καί μὴ εἰδικῶν ἐπιστημόνων. Πρόκειται γιὰ τό θέμα πού σχετίζεται μέ τό «Κρυφὸ Σχολεῖο».

1i. Μέ ἀφετηρία μαρξιστές ἱστορικούς (καί ὄχι μόνο) πού εἶχαν ὡς στόχο τὴν υποστήριξη τῆς ἰδεολογικῆς τους πλατφόρμας ὅτι ἡ ἐπανάσταση τοῦ '21 ἦταν ταξικὴ, μέ φυσικὴ νομοτέλεια νά μὴν θέλουν ἐπ' οὐδενὶ νά φανεῖ ὅτι ἡ χριστιανικὴ πίστη καί ἡ Ἐκκλησία διεδραμάτισαν ἔστω κάποιον ρόλο, διακινήθηκε ἡ θέση περὶ τοῦ μύθου τοῦ κρυφοῦ σχολεῖου. Τό βασικὸ ἐπιχείρημα ὅτι δέν βρέθηκε σχετικὸ ἀποδεικτικὸ ὑλικό, τρόπον τινὰ ἐντάσσει τὴν συζήτηση γιὰ τὴν ὑπαρξη τοῦ κρυφοῦ σχολεῖου στὴν κατηγορία τοῦ ἀδικήματος, δεδομένου ὅτι καθιστᾷ ἀπαραίτητη τὴν εὕρεση ἀποδεικτικοῦ ὑλικοῦ γιὰ νά στοιχειοθετηθεῖ κάποιον ἀδίκημα.

Εἶναι, ἄς τό ποῦμε μέ ἀκραία διατύπωση, «δέν βρίσκουμε πτώμα, δέν ὑπάρχει ἔγκλημα». Γιατί τί ἄλλο μπορεῖ νά σημαίνει ἡ ἐπιχειρηματολογία, ὅτι ἂν ὑπῆρξε κρυφὸ σχολεῖο ἔπρεπε νά βροῦμε ἀποδείξεις. Δηλαδή, ἄς ποῦμε καθ' ὑπερβολή, φωτογραφίες (σέ ἐποχὴ βέβαια πού δέν εἶχε ἐφευρεθεῖ ἡ φωτογραφία) ἀπὸ τάξεις μαθημάτων, ἢ ἀπὸ νάρθηκες καί καλύβια πέριξ τῶν ναῶν καί μονῶν πού χρησιμοποιοῦνταν πρὸς τοῦτο, σφραγίδες καί τίτλους σπουδῶν τοῦ κρυφοῦ σχολεῖου, ἔγγραφα διοικητικῶν ἀρχῶν τῆς ἐποχῆς πρὸς τοὺς διδάσκοντες, ἀνακοινώσεις συνδικαλιστικῶν ἐνώσεων διδασκόντων γιὰ τὴ μισθοδοσία ἢ τοὺς διορισμούς, καταστατικὰ συλλόγων γονέων καί κηδεμόνων ἢ καταγγελίες τους γιὰ μὴ στελέχωση τῶν σχολεῖων, πιστοποιητικὰ ἀπὸ ΚΔΑΥ, ΚΕΔΔΥ ἢ ΚΕΣΥ τῆς ἐποχῆς γιὰ μαθητές Φ.Α., διασωθέντα βραβεῖα ἢ ἀριστεῖα μαθητῶν κ.λπ., κ.λπ. Φανταζόμεστε, ὅτι οἱ ἀρνούμενοι καλοὶ ἐπιστήμονες καί μελετητές τὴν ὑπαρξη του, κάτι τέτοιο ἀναζητοῦν. Ἴσως ἀκόμα κάποια βεβαίωση μισθοδοσίας ἢ ἔγγραφα μεταθέσεων τῶν διδασκόντων, ἢ ἴσως κάποιον μητρώον μαθητῶν, ἢ ἔστω ἓνα ἀντίγραφο πρακτικοῦ τοῦ συλλόγου διδασκόντων. Ἐάν δέν ἦταν κίνητρο ἡ ἰδεολογικὴ στράτευση, ἡ ἐναγῶνια ἀναζήτηση παρόμοιων μέ τὰ ἀνωτέρω τεκμηρίων, θά κρινόταν ἐπιεικῶς ἀφελῆς.

1ii. Οἱ καλοὶ μελετητές, ἐξυπηρετοῦνται ἀπὸ τὸν τεχνικὸ ὄρο «σχολεῖο» καί τὸν ἀνάγουν στὴν ἔννοια πού τό κατανοοῦμε σήμερα, ἢ τό γνωρίζουμε ἀπὸ τὴν φυσιολογικὴ –ὄπου ὑπῆρχε– λειτουργία του. Καί

πράγματι, υπήρχαν κάποια περιορισμένα σχολεία με μία φυσιολογική ή υποτυπώδη λειτουργική δομή. Δέν διεκδίκησε ή Κων/λη τήν ύπαρξη κρυφού σχολειού, οὔτε άλλα κέντρα τοῦ υπόδουλου γένους. Κυρίως οἱ περιοχές πού ἦσαν ἐκτός τῶν μεγάλων κέντρων τοῦ ἑλληνισμοῦ καί στεροῦνταν τήν ἐκπαίδευση, ὅταν καί ὅσο μποροῦσαν, μέ τά υποτυπώδη μέσα καί τήν ἀξιοποίηση τῶν λίγων γνώσεων κάποιων κληρικῶν ἢ μοναχῶν, ἐνδεχομένως καί κάποιου πού ἔφερε γραφή καί ἀνάγνωση καί βρισκόταν σέ κάποια τέτοια περιοχή, μέ ἄγνωστη χρονική διάρκεια, ἀναφέρθηκαν σέ ἱστορικά ἔργα ὡς ἔχουσες «κρυφό σχολειό», δηλαδή μία μορφή υποτυπώδους παροχῆς στοιχειώδους γνώσης, ἄγνωστης διάρκειας, καί κυρίως στενοῦ ὀρίζοντα.

1iii. Νομίζουν λοιπόν, ὅτι κάνουμε λόγο γιά μία ὀργανωμένη καί μεθοδευμέ-

νη ἐκπαιδευτική ἢ μορφωτική διαδικασία. Καί παρά τήν «συντριπτική» κατά τήν ἀποψή τους ἐπιχειρηματολογία, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὄχι μόνο δέν ἐμπόδιζαν τήν ἐκπαίδευση τῶν υπόδουλων ἀλλά πολύ περισσότερο δέν ἐνοχλοῦνταν ἀπ' αὐτήν (!!!), πρέπει νά δώσουν οἱ ἴδιοι μία ἐρμηνεία καί νά παρουσιάσουν μία «ἱστορία τῆς ἐκπαίδευσης», τῆς φανερῆς καί θεσμικῆς κατά τά λεγόμενά τους, κατά τήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας. Νά ἀπαριθμήσουν σχολεῖα κανονικά καί φανερά, δασκάλους καί σχολικές ἐφορεῖες ὅπως στήν Κωνσταντινούπολη καί στόν Πόντο, περιοχές δηλαδή πού πράγματι ἔχουμε μαρτυρίες, καί σέ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Καί νά δώσουν ἐπίσης μία ἀπάντηση, γιατί –ἢ πῶς γινώσκουμε περίπτωση τῆς περιόδου– ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός πῆγε στό Ἅγιο Ὄρος γιά νά λάβει περαιτέρω μόρφωση, καί γιατί ἔφυγε καί γύριζε ἀπό χωριό καί κωμόπολη σέ χωριό καί κωμόπολη

«Κάμε, Χριστέ καί Παναγιά, καί δρέψε τό παιδί μου,
 Νά μεγαλώση, νά θραφῆ, καλό παιδί νά γίνη.
 Τύχη χρυσή ἄς τοῦ δίνεται καί φώτιση μεγάλη.
 Νά μάθη γράμματα πολλά καί φρόνιμο νά γίνη,
 Γιά νά κερδίζη χρήματα, παντοῦ καλά νά κάμνη.
 Ἐνα καί εἴκοσι ἐκολεῖά μ' ἀληθινούς δασκάλους.
 Νά μάθουν γράμματα οἱ φτωχοί, ἀνθρώποι νά γενοῦνε.
 Νά μάθουν πώς ῥφανέσαμεν ἀπό τούς ἄρχοντάς μας,
 Νά μάθουν πώς ξεχάσαμε τοῦ Γένου μας τά φρένα,
 Πώς ὁ καθείς μας χρεωστῆ βοήθειαν νά δίνη
 εἰς τά ἐχολεῖά, εἰς ἑκκλησιές καί εἰς ὀρφανεμένα».

Ἑλληνικό νανούρισμα Μαστιχοχωρίων Χίου,
 τοῦ Νικολάου Πολίτη, «Ἐκλογαί
 ἀπό τά τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ»

καί κινητοποιούσε μέ ιερή φλόγα τούς υπόδουλους νά βροῦν κάποιο δάσκαλο νά μάθει τά παιδιά τους γράμματα, καί τούς βοηθοῦσε νά φτιάχνουν αἶθουσες γιά νά ἔχουν κῶρο τά παιδιά νά μάθουν γράμματα. Καί γιατί, ἂν αὐτό ἐπιτρεπόταν, ἔφτασε ἡ δράση του αὐτή νά τόν ὀδηγήσει στόν μαρτυρικό θάνατο.

Ιiv. Δέν θά χρειαστεῖ στό παρόν σημείωμα νά κάνουμε λόγο γιά τήν ἀπόρριψη ἀπό τήν μερίδα αὐτή τῶν ἱστορικῶν καί συγγραφέων τῆς σημασίας πού δόθηκε στόν περίφημο πίνακα τοῦ Γύζη «Τό κρυφὸ Σχολεῖο». Ἡ γιά τό πῶς προσπαθοῦν νά πείσουν ὅτι τό δημῶδες ποίημα γιά τό λαμπρὸ φεγγαράκι δέν ἔχει θέση στήν ὑπόθεση τοῦ κρυφοῦ σχολεῖοῦ. Πράγματι, κανεὶς δέν τό ἄκουσε, κανεὶς δέν τό μαγνητοφώνησε, καί κανεὶς δέν εἶχε λόγο νά τό λέει.

2. Τά ἐρωτήματα, γιά νά μή μακρύνουμε τό λόγο, τά οὐσιώδη κατὰ τή γνώμη μας πού πρέπει νά ἀπαντηθοῦν ἀπό ὅλους τούς ἐνισταμένους ἢ ἀρνούμενους τήν ὑπαρξὴ τους εἶναι:

1. Γιατί οἱ πρόγονοί μας μετὰ τήν ἀπελευθέρωση ἔδειξαν τέτοια δίψα γιά μάθηση καί τήν ἴδρυση σχολεῖων;

2. Ἄν ὑπῆρχε δυνατότητα ἐκπαίδευσης κατὰ τήν τουρκοκρατία, πού ὀφειλόταν τέτοια καί τόση ἀγραμματοσύνη (= ἀναλφάβητισμός) ἀκόμα καί σέ ὁμάδες προεστῶν καί σημαινόντων ἀγωνιστῶν τῆς ἐπανάστασης;

3. Γιατί γιά τόσα χρόνια, συγκεκριμένοι κῶροι φημισμένων μονῶν, ταυτίστηκαν μέ τή λειτουργία «κρυφῶν σχολεῖων»; Ποιά ἡ ἀνάγκη νά διαδίδεται κάτι τέτοιο ἂν ἦταν ψευδές; Καί ἂν ἦταν ὅπως ὑποστηρίζουν ὑποκινούμενη ψευδολογία ἐκ μέρους

τῆς ἐκκλησίας, ἦταν ὅλοι τόσο ἀδύναμοι νά ἀντιδράσουν καί νά καταγγείλουν τό ψεῦδος ἢ ἔστω νά σταματήσουν τήν διάδοσή του καί τήν ἀναπαραγωγή του;

Φυσικά, τά ἐρωτήματα δέν σταματοῦν ἐδῶ. Ἀποφύγαμε βιβλιογραφικές ἀναφορές καί μνεῖα προσώπων εὐελπιστώντας ὅτι κάτι πῶς συστηματικό θά δώσουμε στό μέλλον.

Ἡ Ἑλλαδική Ἐκκλησία, ἡ ὁποία προετοιμάζεται γιά τήν ἐπέτειο τῶν διακοσίων χρόνων, εἴμαστε σίγουροι ὅτι θά ἀξιοποιήσει τούς πολλούς καί καταξιωμένους ἱστορικούς καί ἐρευνητές, ὥστε νά δώσει μιὰ πλήρη καί τεκμηριωμένη ἀπάντηση ἐπὶ τοῦ θέματος σέ κάθε καλοπροαίρετο.

2. ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως στήν πολιτική ἐπιστήμη καταγράφονται, εἶναι ἱερά καί ἀπαραβίαστα. Δέν εἶναι τοῦ παρόντος νά ἀναφερθοῦμε στήν σημασία πού ἔδωσε στό ἀπόλυτο δικαίωμα τοῦ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητας, πού εἶναι ὁ πυρήνας τῶν δικαιωμάτων, ὁ χριστιανισμός. Μέ κυριότερο, τό θέμα τῆς ἰσότητας, ὅπως καί σέ ἄλλο ἄρθρο τοῦ παρόντος τεύχους ἐκτενῶς ἀναπτύσσεται. Ὁ «δυτικός» ἀνθρώπος (ἄνδρας ἢ γυναίκα) ἀπολαμβάνει

δικαιώματα καί σεβασμό, ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείας, καταγωγής κ.λπ.

Φαίνεται όμως ότι έχει επέλθει ένας «χορτασμός» δικαιωμάτων, -αν μπορεί κάτι τέτοιο να είπωθεϊ- ή έχουν βρεθεϊ τρόποι καταπάτησης αυτών από τις εξουσίες του «κόσμου τούτου», γεγονός που έχει οδηγήσει τις «δυτικές» κοινωνίες σε δημιουργία θεσμών για την προστασία αυτών των δικαιωμάτων από έκνομες ή παρά τις συνταγματικές (γιατί είναι άδοκιμο να λέμε αντισυνταγματικές) επιταγές της πολιτείας.

Η ανωτέρω αναφερθεϊσα έννοια περί «χορτασμού» σχετίζεται μέ τό ότι ή πλειοψηφία του κόσμου άγνοεϊ τί ακριβώς προστατεύεται από φορεϊς ή επιτροπές όπως άς ποϋμε στή χώρα μας ή «Εθνική Έπιτροπή για τά Δικαιώματα του Άνθρώπου». Από έννημέρωση των έφημερίδων (άρχές Απριλίου τ.έ.) μαθαίνουμε ότι στήν Έλληνική Έπιτροπή προεδρεύει ένας δικαστικός. Μέχρι έδω καμιά έκπληξη. Όμως, κατά την ανωτέρω ήμερομηνία, διαβάσαμε ότι ό δικαστικός αυτός, ανακοίνωσε την παραίτησή του, γιατί κατά την ανακοίνωση-καταγγελία

του, ή κυβέρνηση νομοθέτησε καί προσέθεσε στήν ανωτέρω Έθνική Έπιτροπή, πέντε (5) μέλη της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, καθώς καί δύο μέλη της κοινότητας των Ρομά. Ύπενθυμίζουμε ότι ή ανωτέρω πρώτη αναφερομένη κοινότητα, περιλαμβάνει σύμφωνα μέ τά αρχικά της Λεσβίες, όμοφυλόφιλους, άμφιφυλόφιλους, Τράνς (τραβεστί), κουϊ κ.λπ. Η κυβέρνηση λοιπόν, θεώρησε ότι στήν Έθνική Έπιτροπή, οί ανωτέρω, πέραν της ήδη υπάρχουσας εκπροσώπησης, έπρεπε να αύξηθεϊ κατά πέντε ακόμα μέλη (!!). Πραγματική έκπτωση θεσμών.

Γ' αυτό ό παραιτηθεϊς έκλεγμένος Πρόεδρος καταγγέλλει ότι ή ανωτέρω προσθήκη, δείχνει «εϋνοϊκή μεταχείρησή τους σε βάρος όλων των άλλων υπερασπιστών των δικαιωμάτων του ανθρώπου, προσβάλλει τους δεύτερους», αλλά καί «υποβαθμίζει τό κύρος της ίδιας της Έθνικής Έπιτροπής, αλλοιώνει άκριτα τή σύνθεσή της καί θίγει την ανεξαρτησία της» (ΑΠΕ-ΜΠΕ, 4-4-2019). Ποιά χώρα αλήθεια έτοιμάζουμε για τά παιδιά μας; Διερωτάται άκαδημαϊκά κάθε έχέφρων.

Ύπενθυμίζουμε στους συνδρομητές καί συνδρομητρίες του περιοδικού μας,
τήν ανανέωση των συνδρομών τους,

ώστε να συνεχιστεϊ ή έκδοση του περιοδικού μας.

Η καταβολή μπορεί να γίνει στα κατά τόπους
βιβλιοπωλεϊα της «ΖΩΗΣ» ή στους αντιπροσώπους.

Άν ή συνδρομή καταβληθεϊ μέσω ηλεκτρονικής πληρωμής
να σημειώνεται τό όνομα του συνδρομητῆ.

Τό IBAN για τραπεζική πληρωμή (Τράπεζα Eurobank) είναι:

GR 8002602010000930100366731

Η ΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Τοῦ κ. **Ἰωάννη Ἀγγελόπουλου**,
Θεολόγου, δρ. Θεολογίας, Δ/ντῆ Λυκείου

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τ. 632)

Ἰδιαιτέρως οἱ Ὁμιλίαι στὴν Ἑξαήμερο, γέμουν ἀπὸ ἐπιστημονικὲς γνώσεις. Ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς τῆς Ἀστρονομίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Στ. Πλακίδης παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «Οἱ παλαιότεροι ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτεροι ἐρευνηταί, ὅσοι εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσουν μετὰ προσοχῆς καὶ ἐμβασθύνουν εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν ἑννέα ὁμιλιῶν εἰς τὴν Ἑξαήμερον τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, καταλαμβάνονται ἀπὸ αἴσθημα ἐκπλήξεως. Διότι βλέπουν διὰ μέσου τῶν σκέψεων καὶ ἰδεῶν, αἵτινες ἀναπτύσσονται καὶ ἀναλύονται ἐκεῖ, πληθὺν γνώσεων φυσικῶν, ἀστρονομικῶν, βοτανικῶν κ.λπ. ὅπως ἐπίσης καὶ ποικίλας θεωρίας καὶ ἀπόψεις ἐπὶ πλείστων ὄσων ζητημάτων καὶ θεμάτων τῆς τότε φυσικῆς ἐν γένει ἐπιστήμης. Ὁ ἀστρονόμος, ὁ φυσικὸς καὶ γενικώτερον ὁ ἐκπρόσωπος τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἐκπλήσεται ὄντως διὰ τὴν μεγάλην πολυμέρειαν, τὴν ἐνημερότητα καὶ τὴν βαθεῖαν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ὁ σοφὸς οὗτος Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας ἐσπούδασεν, ὡς γνωστόν, ἐν Ἀθήναις, οὐ μόνον φιλοσοφίαν, ἀλλὰ καὶ φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τὴν Ἀστρονομίαν. Ἐγκρατῆς τῶν ἐπιστημονικῶν περὶ τὴν σπουδὴν τῶν ἀστρῶν ἀληθειῶν ἐν τῷ ὑπὸ τῆς ἐποχῆς του ἐπιτρεπομένῳ μέτρῳ, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὄξυς παρατηρητῆς τῆς περὶ αὐτὸν φύσεως, ὅπως κατ' ἐπανάληψιν ἀποδεικνύεται ἐκ

τῶν ποικίλων γεγονότων, τὰ ὅποια μνημονεύει μετὰ θαυμαστῆς σαφηνείας καὶ παρατηρητικότητος, ὑπῆρξε συγχρόνως αὐστηρότατος ἐλεγκτῆς τῶν περὶ τὴν μαγείαν καὶ τὴν ἀστρολογίαν ἀσχολουμένων»²⁹.

Ὁ ἅγιος Πατὴρ ἐπισημαίνει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἡ δημιουργία τοῦ σύμπαντος δὲν ἔγινε αὐτομάτως: «Οὐρανοῦ γὰρ καὶ γῆς ποίησις παραδίδοσθαι μέλλει, οὐκ αὐτομάτως συνεχθεῖσα, ὡς τινες ἐφαντάσθησαν, παρὰ δὲ τοῦ Θεοῦ τὴν αἰτίαν λαβοῦσα»³⁰.

Καὶ συνεχίζει: «Πολλὰ περὶ φύσεως ἐπραγματεύσαντο οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοί, καὶ οὐδὲ εἷς παρ' αὐτοῖς λόγος ἔστηκεν ἀκίνητος καὶ ἀσάλευτος, ἀεὶ τοῦ δευτέρου τὸν πρὸ αὐτοῦ καταβάλλοντος· ὥστε ἡμῖν μηδὲν ἔργον εἶναι τὰ ἐκείνων ἐλέγχειν· ἀρκουσι γὰρ ἀλλήλοις πρὸς τὴν οἰκείαν ἀνατροπὴν. Οἱ γὰρ Θεὸν ἀγνοήσαντες, αἰτίαν ἔμφρονα προεστάναι τῆς γενέσεως τῶν ὄλων οὐ συνεχώρησαν, ἀλλ' οἰκείως τῇ ἐξ ἀρχῆς ἀγνοίᾳ τὰ ἐφεξῆς συνεπέραναν. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἐπὶ τὰς ὑλικὰς ὑποθέσεις κατέφυγον, τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις τὴν αἰτίαν τοῦ παντός ἀναθέντες· οἱ δὲ ἄτομα καὶ ἀμερῆ σώματα, καὶ ὄγκους καὶ πόρους συνέχουν τὴν φύσιν τῶν ὀρατῶν ἐφαντάσθησαν. Νῦν μὲν γὰρ συνιόντων ἀλλήλοις τῶν ἀμερῶν σωμάτων, νῦν δὲ μετασυγκρινομένων, τὰς

29. Ἀκτῖνες, 1955, σ. 11.

30. Μ. Βασιλείου, *Εἰς τὴν Ἑξαήμερον*, ὁμιλία Α', 1 (ΒΕΠ 51, 185).

γενέσεις και τὰς φθορὰς ἐπιγίνεσθαι· και τῶν διαρκεστέρων σωμάτων τὴν ἰσχυροτέραν τῶν ἀτόμων ἀντεμπλοκὴν τῆς διαμονῆς τὴν αἰτίαν παρέχειν. Ὅντως ἴστων ἀράχνης ὑφαίνουσιν οἱ ταῦτα γράφοντες, οἱ οὕτω λεπτὰς και ἀνυποστάτους ἀρχὰς οὐρανοῦ και γῆς και θαλάσσης ὑποτιθέμενοι. Οὐ γὰρ ἤδεσαν εἰπεῖν, ‘ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν και τὴν γῆν’. Διὰ τοῦτο ἀκυβέρνητα και ἀδιοίκητα εἶναι τὰ σύμπαντα, ὡς ἂν τύχη φερόμενα, ὑπὸ τῆς ἐνοικουσης αὐτοῖς ἀθεότητος ἠπατήθησαν»³¹.

Ἡ κτίσις εἶναι ἔναρχος και μικρὸ μέρος τῆς δυνάμεως τοῦ Δημιουργοῦ: «Τί καλὴ ἡ τάξις; Ἀρχὴν πρῶτον ἐπέθηκεν, ἵνα μὴ ἄναρχον αὐτὸν οἰθῶσί τινες. Εἴτα ἐπήγαγε τό, ‘ἐποίησεν’, ἵνα δειχθῇ, ὅτι ἐλάχιστον μέρος τῆς τοῦ δημιουργοῦ δυνάμεως ἐστὶ τὸ ποιηθέν. Ὡς γὰρ ὁ κεραμεὺς ἀπὸ τῆς αὐτῆς τέχνης μυρία διαπλάσας σκεύη, οὔτε τὴν τέχνην οὔτε τὴν δύναμιν ἐξανάλωσεν· οὕτω και ὁ τοῦ παντός τούτου δημιουργός, οὐχ ἐνὶ κόσμῳ σύμμετρον τὴν ποιητικὴν ἔχων δύναμιν, ἀλλ’ εἰς τὸ ἀπειροπλάσιον ὑπερβαίνουσιν, τῇ ῥοπῇ τοῦ θελήματος μόνη εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε τὰ μεγέθη τῶν ὀρωμένων»³².

Τὰ κτίσματα ὡς ἔναρχα ἔχουν και τέλος: «Τὰ ἀπὸ χρόνου ἀρξάμενα πᾶσα ἀνάγκη και ἐν χρόνῳ συντελεσθῆναι. Εἰ ἀρχὴν ἔχει χρονικὴν, μὴ ἀμφιβάλῃ περὶ τοῦ τέλους»³³.

Οἱ ἀστρονόμοι, σχολιάζει, παρατηροῦν τὰ ἄστρα, ἀλλὰ ἀγνοοῦν τὸν Θεό: «Ἄλλ’ οἱ τῶν ἄστρον τὰ διαστήματα καταμετροῦντες, και τοὺς ἀειφανεῖς αὐτῶν και ἀρκτώους ἀπογραφόμενοι, και ὅσοι περὶ τὸν νότιον πόλον κείμενοι τοῖς μὲν εἰσι φανεροί, ἡμῖν δὲ ἀγνωστοί· και βόρειον πλάτος, και ζῶδιακὸν κύκλον μυρίοις διαστήμασι διαιροῦντες· και ἐπαναφορὰς

ἄστρον, και σπριγμούς, και ἀποκλίσεις, και πάντων τὴν ἐπὶ τὰ προηγούμενα κίνησιν δι’ ἀκριβείας τηρήσαντες· και διὰ πόσου χρόνου τῶν πλανωμένων ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ περίοδον ἐκπληροῖ· μίαν τῶν πασῶν μηχανὴν οὐκ ἐξεύρον πρὸς τὸ τὸν Θεὸν ἐννοῆσαι ποιητὴν τοῦ παντός, και κριτὴν δίκαιον, τὴν ἀξίαν ἀντίδοσιν τοῖς βεβιωμένοις ἐπάγοντα»³⁴.

Στὶς Ὁμιλίες στὴν Ἑξαήμερο ἔχομε μία πρῶμο ἐπιστημονικὴ θεώρησι τοῦ χρόνου. Ὁ καθηγητὴς Σ. Σβολόπουλος γράφει σχετικά: «Ἀναλύων ὁ Βασίλειος τὴν λέξιν “ἀρχή” δεικνύει εὐθὺς ἀμέσως ἐξαιρετικὴν χρῆσιν τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου μὲ ἀνάπτυσιν τῆς μαθηματικῆς ἐννοίας τοῦ σημείου, τοῦ ἀδυνάτου τῆς διαιρετότητός του, τῆς ἐννοίας τοῦ χρόνου και τῆς ἀρχῆς τοῦ χρόνου, καταλήγων εἰς τὸ ἀδύνατον τῆς ὑπάρξεως ἀπειρίας ἀρχῶν χρόνου. Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπῆρξε χρόνος πρὸ τῆς δημιουργίας τῆς ὕλης, ἀφοῦ ἡ ἐννοια τοῦ χρόνου εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν ἐννοια τῆς μεταβολῆς. Συνεπῶς ἡ Δημιουργία τοῦ κόσμου ἦτο στιγμιαία και ἄχρονος. Ἀφοῦ ὅμως ὁ κόσμος ἔχει ἀρχή, δὲν ἀμφιβάλλει ὅτι θὰ ἔχη ὁ κόσμος και τέλος»³⁵.

Κατὰ τὴν διατύπωση τοῦ πατρός, ὅπως ἐπεσήμανε ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Κωτσάκης «Ὁ χρόνος εἶναι τὸ ‘συμπαρεκτεινόμενον τῇ συστάσει τοῦ κόσμου διάστημα’. Ἡ ἀρχὴ ὅμως αὐτῆ τοῦ κόσμου δὲν εἶναι αὐτόματος και τυχαία, οὔτε πάλιν ὁ κόσμος προῆλθε ἀπὸ τὴν τυχαία συνένωσι και καταστροφῆ τῶν στοιχείων ἄλλου κόσμου, τῶν ἀτόμων τῆς ὕλης, τῶν ἀδιαιρέτων μερῶν και ὄγκων, ὅπως ἐφαντάσθησαν και ἐδίδαξαν ὡς οἱ ὕλισται. Ἡ αἰτία τοῦ κόσμου εἶναι ‘ἐμφρων’ και παντοδύναμος, εἶναι ὁ Θεός»³⁶.

31. Μ. Βασιλείου, *Εἰς τὴν Ἑξαήμερον*, ὁμιλία Α΄, 2 (ΒΕΠ 51, 186).

32. Μ. Βασιλείου, *Εἰς τὴν Ἑξαήμερον*, ὁμιλία Α΄, 2 (ΒΕΠ 51, 187).

33. Μ. Βασιλείου, *Εἰς τὴν Ἑξαήμερον*, ὁμιλία Α΄, 2 (ΒΕΠ 51, 187).

34. Μ. Βασιλείου, *Εἰς τὴν Ἑξαήμερον*, ὁμιλία Α΄, 4 (ΒΕΠ 51, 188).

35. Δημητρίου Κωτσάκη, *Ἡ Ἑξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον και τὴν ἐπιστήμη* (Ἀθῆναι: Ζωή, 1983), σ. 20-21.

36. Δημητρίου Κωτσάκη, *Ἡ Ἑξαήμερος κατὰ τὸν Μ.*

«Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ σοφὸς τῆς Καισαρείας πατὴρ παρουσιάζεται μελετητὴς τῆς ζητήματος τῆς Δημιουργίας τοῦ ὑλικοῦ κόσμου καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἐννοίας τοῦ χρόνου, ὑπὸ τόσο ἀκριβῆ μορφή καὶ ἔκφρασι»³⁷.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ θεώρησις τοῦ μετεώρου τῆς γῆς: «Ὁ Μέγας Βασίλειος δέχεται τὴ γῆ μετέωρη στὸ διάστημα, ἐνῶ πολλοὶ μέχρι τότε ἐνόμιζαν ὅτι αὐτὴ ἴσως στηρίζεται σὲ κάτι ἄλλο. Ἄν τοῦτο συνέβαινε πραγματικά, γράφει, θὰ ἔπρεπε αὐτὸ τὸ κάτι ἄλλο νὰ εἶναι βαρύτερο τῆς γῆς καὶ στὴ συνέχεια αὐτὸ νὰ στηρίζεται σὲ κάτι ἄλλο. Ἀλλὰ στὴν περίπτωσι αὐτή, ὅσο περισσότερο προχωροῦμε διὰ τοῦ συλλογιστικοῦ αὐτοῦ τρόπου, τόσο μεγαλύτερη ἄναγκαζόμεθα δυνάμιν ὑπεισάγειν', ἡ ὁποία χρειάζεται γιὰ νὰ στηρίξη, νὰ συγκρατῆ καὶ νὰ ἀνθίσταται σὲ ὅλα μαζὶ τὰ τεράστια ποσὰ μάζης, ποὺ βρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ αὐτή. Καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι εἶναι ματαιοπονία νὰ ἀναζητοῦμε καὶ νὰ ἐπινοοῦμε ὑλικά ὑποστηρίγματα τῆς γῆς, γιὰτὶ ἡ ἐργασία καὶ τὸ σκεπτικὸ αὐτὸ θὰ μᾶς παρέσυρε σὲ ἐπινόησι ἀτελείωτης σειρᾶς στηριγμάτων»³⁸.

Ἄξιοσημείωτος, ἐπίσης, εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ θεώρησις τῆς συνεκτικῆς δυνάμεως τῆς γῆς: «Γι' αὐτὸ ὁ πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας συμπεραίνει. "Ὅρους ἐπίθες τῇ διανοίᾳ". Καὶ ὅταν ἀκούσης στοὺς Ψαλμοὺς "Ἐγὼ ἐστερέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς" (Ψαλμ. 74, 4) στύλους νὰ ἐννοήσης "τὴν συνεκτικὴν δυνάμιν αὐτῆς" ἡ ὁποία τὴν συγκρατεῖ. Καὶ ποία εἶναι ἡ δυνάμις αὐτή; Μᾶς τὸ λέγει λίγο πιὸ κάτω. Διότι προσθέτει ὅτι πρέπει νὰ ὁμολογοῦμε ὅτι "τὰ πάντα ὁμοῦ συγκρατεῖσθαι τῇ δυνάμει τοῦ κτίσαντος". Ὅλα μαζὶ

συγκρατοῦνται μὲ τὴ δυνάμι τοῦ Δημιουργοῦ. Σκέπτεται ὁ Μ. Βασίλειος ὅτι κάποια συνεκτικὴ δυνάμις, ἀόρατη ἀσφαλῶς, συγκρατεῖ τὰ πάντα καὶ αὐτὴ τὴν ἀναφέρει στὸν Κτίστην – Θεόν»³⁹.

Ἡ συνεκτικὴ δυνάμις ποὺ ἀναφέρει ταυτίζεται μὲ τὴν παγκόσμιον ἔλξι τῆς νεωτέρας Φυσικῆς: «Βέβαια, ἀργότερα ὁ Νεύτων (1642-1727) ἀνακάλυψε τὴν παγκόσμιον

*Τὰ κτίσματα ὡς
ἐναρχα ἔχουν καὶ τέλος:
«Τὰ ἀπὸ χρόνου
ἀρξάμενα πᾶσα
ἀνάγκη καὶ ἐν χρόνῳ
συντελεσθῆναι.
Εἰ ἀρχὴν ἔχει χρονικὴν,
μὴ ἀμφιβάλης
περὶ τοῦ τέλους».*

ἔλξι, ἡ ὁποία συγκρατεῖ τὰ σώματα μεταξύ τους καὶ ἡ ἴδια δυνάμις ἔλκει πρὸς τὴ γῆ ὅλα τὰ ἀντικείμενα ποὺ βρίσκονται στὴν ἐπιφάνειά της ἢ σὲ ὠρισμένη ἀπόστασι ἀπὸ αὐτή ... Ἐπομένως ὁ Βασίλειος γράφων τὰ ἀνωτέρω γιὰ τὴν συνεκτικὴν δυνάμι τοῦ Κτίστου ποὺ συγκρατεῖ τὰ οὐράνια σώματα, ὁμιλοῦσε σὰν ἕνας ἐπιστήμων, ὄχι μόνον τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ καὶ τῶν μετέπειτα γενεῶν»⁴⁰.

«Ἐκαμιν ὁ Δημιουργὸς καὶ ἐκεῖνα ἀκόμη, τὰ ὁποία ἀπέχουν τοπικῶς πάρα πολὺ μεταξύ των, νὰ φαίνωνται ἠνωμένα διὰ τῆς μεταξύ των συμπαθείας. Διαπιστώνεται ἔτσι ὅτι ὁ Βασίλειος θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθῆ

Βασιλειον καὶ τὴν ἐπιστήμη (Ἀθῆναι: Ζωή, 1983), σ. 22.

37. Δημητρίου Κωτσάκη, *Ἡ Ἐξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασιλειον καὶ τὴν ἐπιστήμη* (Ἀθῆναι: Ζωή, 1983), σ. 22.

38. Δημητρίου Κωτσάκη, *Ἡ Ἐξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασιλειον καὶ τὴν ἐπιστήμη* (Ἀθῆναι: Ζωή, 1983), σ. 24.

39. Δημητρίου Κωτσάκη, *Ἡ Ἐξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασιλειον καὶ τὴν ἐπιστήμη* (Ἀθῆναι: Ζωή, 1983), σ. 27.

40. Δημητρίου Κωτσάκη, *Ἡ Ἐξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασιλειον καὶ τὴν ἐπιστήμη* (Ἀθῆναι: Ζωή, 1983), σ. 27.

σάν πρόδρομος του Νεύτωνος' [Καθηγητής Σβολόπουλος]»⁴¹.

Ο καθηγητής Κωτσάκης, συστηματικός μελετητής της «Εξαήμερου» παρατηρεί ότι «ό Μ. Βασίλειος ἦτο προικισμένος μὲ ἐξαιρέτα διανοητικὰ προσόντα καὶ εἶχε τὴ δυνατότητα, βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τὴν πλουσία χριστιανική του πίστι καὶ κοσμοθεωρία νὰ ἐμβαθύνῃ στὴν κατανόση τῆς λειτουργίας τοῦ σύμπαντος καὶ νὰ διατυπώῃ ἐξαιρετικά φωτισμένες, πρωτότυπες καὶ ὀρθές κρίσεις καὶ σκέψεις, ἐπάνω στὸ θέμα αὐτό»⁴².

Πολὺ ἐνδιαφέρον εἶναι καὶ ἡ ἀποψη τοῦ Μ. Βασιλείου γιὰ τὴν κατανόση καὶ ἀντίληψη τοῦ φωτὸς κατὰ τὴν περίοδο τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου «Τὸ φῶς ποὺ ὑπῆρχε τότε, σύμφωνα μὲ τὸν Μ. Βασίλειο, δὲν ἦταν τὸ ἡλιακὸ φῶς, ἀλλὰ τὸ πρωτόγονο φῶς, ὅπως τὸ ὀνομάζει, ποὺ ἀνεχέετο καὶ συνεστέλλετο, ὥστε νὰ δημιουργεῖται ἡ ἀντίθεσις ἡμέρας καὶ νύκτας ... ἡ ἐπιστήμη δέχεται ὅτι μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ φῶς χωρὶς τὴν ἄμεση παρουσία τοῦ Ἥλιου ἢ ἄλλων ἀστέρων. Πρόκειται γιὰ τὴν παρουσία φωτός, δηλαδὴ ἀκτινοβολίας σὲ μῆκη κύματος τῆς περιοχῆς τοῦ ὀπτικοῦ παραθύρου –σὲ μῆκη κύματος ἀπὸ 3000-7000 Ἄγκοστρομ– χωρὶς νὰ ἔχουμε φωτεινοὺς ἀστέρες»⁴³.

«Ἡ ἄλλη ἐξήγησι ποὺ δίνει ... εἶναι ὅτι ἀπὸ τὴν ἐξάτημι τῶν ὕδατων, οἱ ὕδρατμοὶ τῆς ἀτμόσφαιρας δημιουργοῦν ἕνα προστατευτικὸ προπέτασμα, ἕνα ἀέριον ὕδωρ ποὺ ἐμποδίζει νὰ εἰσχωρήσῃ στὴ Γῆ ὑπερβολικὴ θερμότης. Ἄν αὐτὸ τὸ προπέτασμα δὲν ὑπῆρχε 'τί ἂν ἐκώλυεν αὐτόν, τὸν φλογώδη δηλαδὴ αἰθέρα, πάντα φλογίζοντα καὶ καταπιμπρώντα τὴν συνεχῆ ὁμοῖ ἐν τοῖς οὐσιν ἐξαναλώσαι νοτίδα;' ... Οἱ ὕδρατμοὶ συκρατοῦν – μαζί μὲ τὸ ἐλαφρὸ στρώμα τοῦ ὄζοντος – τὶς ὑπεριώδεις ἀκτίνες καὶ

τὶς ἀκτίνες Χ. Χωρὶς τὸ προστατευτικὸ αὐτὸ στρώμα θὰ καταστρεφόταν κάθε ζωὴ στὸν πλανήτη μας!»⁴⁴.

«Ἐντυπωσιάζει ἡ ἀποψη τοῦ Μ. Βασιλείου γιὰ τὴν ταχύτητα τοῦ φωτός. Φαίνεται νὰ προσεγγίζει τὶς σημερινὲς ἀντιλήψεις. –Βλ. Εἰς τὴν Ἐξαήμερον PG 29, 45Α–: 'Τοιαύτη γὰρ αὐτοῦ ἡ φύσις, λεπτὴ καὶ διαφανής, ὥστε μηδεμιᾶς παρατάσεως χρονικῆς προσδεῖσθαι τὸ φῶς δι' αὐτοῦ (δὴλ. τοῦ οὐρανοῦ) πορευόμενον»⁴⁵.

Ο συστηματικὸς Θεολόγος Μ. Βασίλειος, ὡς ἄριστος γνώστης τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, μᾶς δίνει ἐνδιαφέρουσες ἀπαντήσεις σὲ πλείστα ὄσα ἐρωτήματά μας. Ἐνδεικτικά:

ΦΥΛΛΑ ἀμπέλου, σοφῶς μελετημένα: «Πῶς κατέσχισται τῆς ἀμπέλου τὸ φύλλον, ἵνα καὶ πρὸς τὰς ἐκ τοῦ ἀέρος βλάβας ὁ βότρυς ἀντέξῃ, καὶ τὴν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου διὰ τῆς ἀραιότητος δαψιλῶς ὑποδέχεται; Οὐδὲν ἀναίτιον· οὐδὲν ἀπὸ ταυτομάτου· πάντα ἔχει τινὰ σοφίαν ἀπόρρητον»⁴⁶.

ΚΙΝΗΣΕΙΣ ἡλίου καὶ σελήνης, μᾶς εἶναι χρήσιμες γιὰ τὴν πρόγνωσι: «Ἄναγκαῖα πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον αἱ ἀπὸ τῶν φωστήρων σημειώσεις. Ἐὰν μὴ τις πέρα τοῦ μέτρου τὰ ἀπ' αὐτῶν σημεῖα περιεργάζεται, χρήσιμους αὐτῶν τὰς ἐκ τῆς μακρᾶς ἐμπειρίας παρατηρήσεις εὐρήσει. Πολλὰ μὲν γὰρ περὶ ἐπομβρίας ἐστὶ μαθεῖν· πολλὰ δὲ περὶ αὐχμῶν καὶ πνευμάτων κινήσεως»⁴⁷.

ΧΕΙΜΩΝ: πῶς δημιουργεῖται: «Χειμῶν μὲν γὰρ γίνεται, τοῖς νοτίοις μέρεσι τοῦ ἡλίου προσδιατρίβοντος, καὶ πολὺ τὸ νυκτερινὸν σκίασμα περὶ τοῦ τὸν καθ' ἡμᾶς τόπον ἀποτελοῦντος· ὥστε καταψύχεσθαι

41. Δημητρίου Κωτσάκη, *Ἡ Ἐξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὴν ἐπιστήμη* (Ἀθῆναι: Ζωή, 1983), σ. 29.

42. Δημητρίου Κωτσάκη, *Ἡ Ἐξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὴν ἐπιστήμη* (Ἀθῆναι: Ζωή, 1983), σ. 35.

43. Δημητρίου Κωτσάκη, *Ἡ Ἐξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὴν ἐπιστήμη* (Ἀθῆναι: Ζωή, 1983), σ. 40.

44. Δημητρίου Κωτσάκη, *Ἡ Ἐξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὴν ἐπιστήμη* (Ἀθῆναι: Ζωή, 1983), σ. 50.

45. Νίκου Ματσούκα, *Ἐπιστήμη, φιλοσοφία καὶ θεολογία στὴν Ἐξαήμερο τοῦ Μ. Βασιλείου* (Θεσσαλονίκη: Πουρναρᾶς, 1990²), σ. 131, ὑψμ. 60.

46. Μ. Βασιλείου, *Ὀμιλία εἰς τὴν Ἐξαήμερον, Ε'*, 8 (ΒΕΠ 51, 230).

47. Μ. Βασιλείου, *Ὀμιλία εἰς τὴν Ἐξαήμερον, ΣΤ'*, 4 (ΒΕΠ 51, 236).

μὲν τὸν περὶ γῆν ἀέρα, πάσας δὲ τὰς ὑγρὰς ἀναθυμιάσεις συνισταμένας περὶ ἡμᾶς, ὄμβρων τε αἰτίαν καὶ κρυμῶν καὶ νιφάδος ἀμυθῆτον παρέχειν»⁴⁸.

ΗΜΕΡΑ: τί εἶναι: «Ὡστε οὐκ ἂν τις ἀμάρτοιο, ἡμέραν ὀρισάμενος εἶναι τὸν ὑπὸ τοῦ ἡλίου πεφωτισμένον ἀέρα: ἢ, ἡμέραν εἶναι χρόνου μέτρον ἐν ᾧ ἐν τῷ ὑπὲρ γῆν ἡμισφαιρίῳ ὁ ἥλιος διατρίβει»⁴⁹.

ΕΤΟΣ: ἡλιακό, τί εἶναι: «Ἡλιακὸς δὲ ἐστὶν ἐνιαυτὸς ἢ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἐπὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον κατὰ τὴν οἰκειάν κίνησιν τοῦ ἡλίου ἀποκατάστασις»⁵⁰.

ΟΦΘΑΛΜΟΙ: δὲν εἶναι ἀσφαλὲς κριτήριον: «Συναρῆσθαι γὰρ πέφυκεν ἐν τοῖς μεγίστοις διαστήμασι τὰ μεγέθη τῶν ὀρωμένων, τῆς ὀρατικῆς δυνάμεως οὐκ ἐξικνουμένης τὸν μεταξὺ τόπον διαπερᾶν, ἀλλ' οἶονεὶ ἐνδαπανωμένης τῷ μέσῳ, καὶ κατ' ὀλίγον αὐτῆς μέρος προσβαλλούσης τοῖς ὀρατοῖς. Μικρὰ οὖν ἢ ὄψις ἡμῶν γινομένη, μικρὰ ἐποίησε νομίζεσθαι τὰ ὀρώμενα, τὸ οἰκεῖον πάθος τοῖς ὀρατοῖς ἐπιφέρουσα. Ὡστε ψεύδεται ἢ ὄψις, ἄπιστον τὸ κριτήριον»⁵¹.

ΣΕΛΗΝΗ ὁ κύκλος τῆς, διδάσκει ἠθικὴ συμπεριφορά: «Ἡ γὰρ ὥστε ἡμῖν ὑπόδειγμα ἐναργὲς παρέχειν τῆς ἡμετέρας φύσεως: ὅτι οὐδὲν μόνιμον τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πρόεισιν εἰς τὸ τέλειον, τὰ δὲ πρὸς τὴν οἰκειάν ἀκμὴν φθάσαντα καὶ τὸ ἀκρότατον μέτρον ἑαυτῶν αὐξηθέντα,

48. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Ἑξαήμερον, ΣΤ', 8 (ΒΕΠ 51, 240).

49. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Ἑξαήμερον, ΣΤ', 8 (ΒΕΠ 51, 241).

50. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Ἑξαήμερον, ΣΤ', 8 (ΒΕΠ 51, 241).

51. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Ἑξαήμερον, ΣΤ', 9 (ΒΕΠ 51, 242).

πάλιν ταῖς κατὰ ὑφαιρέσει φθίνει τε καὶ διόλλυται, καὶ μειούμενα καθαιρεῖται. Ὡστε ἐκ τοῦ κατὰ τὴν σελήνην θεάματος παιδεύεσθαι ἡμᾶς τὰ ἡμέτερα, καὶ τῆς ταχείας τῶν ἀνθρωπίνων περιτροπῆς λαμβάνοντας ἔννοιαν, μὴ μέγα φρονεῖν ταῖς εὐημερίαις τοῦ βίου, μὴ ἐπαγάλλεσθαι δυναστείας, μὴ ἐπαίρεσθαι πλοῦτου ἀδελότητι, περιφρονεῖν τῆς σαρκὸς περὶ ἣν ἢ ἀλλοίωσις, ἐπιμελεῖσθαι δὲ τῆς ψυχῆς ἥς τὸ ἀγαθὸν ἐστὶν ἀκίνητον»⁵².

ΛΟΓΙΣΜΟΣ: πλέον ἀξιόπιστος τῶν ὀφθαλμῶν γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα: «Μὴ τοῖνυν μηδὲ σελήνην ὀφθαλμῶ μετρήσης, ἀλλὰ λογισμῶ, ὃς πολλῶ τῶν

52. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Ἑξαήμερον, ΣΤ', 10 (ΒΕΠ 51, 243).

ὀφθαλμῶν ἀκριβέστερός ἐστι πρὸς ἀληθείας εὐρεσιν»⁵³.

ΖΩΑ: ἔχουν μνήμη: «ἀκριβεῖς δὲ μνήμαι τῶν παρελθόντων παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν τετραπόδων»⁵⁴.

ΖΩΑ: ἡ ψυχὴ τους, ὑλική: «γῆ ἐστὶ τῶν κτηνῶν ἡ ψυχὴ. Μὴ νόμιζε πρεσβυτέραν εἶναι τῆς τοῦ σώματος αὐτῶν ὑποστάσεως μηδὲ ἐπιδιαμένουσας μετὰ τὴν τῆς σαρκὸς διάλυσιν. Φεῦγε φληνάφους τῶν σοβαρῶν φιλοσόφων, οἳ οὐκ αἰσχύνονται τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς καὶ τὰς κυνεῖας ὁμοιοειδῆς ἀλλήλαις τιθέμενοι· οἳ λέγοντες ἑαυτοὺς γεγενῆσθαι ποτε καὶ γυναῖκας καὶ θάμνους καὶ ἰχθύας θαλασσίους. Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν ἐγένοντό ποτε ἰχθῦς οὐκ ἂν εἴποιμι, ὅτι δὲ ἐν ᾧ ταῦτα ἔγραφον τῶν ἰχθύων ἦσαν ἀλογώτεροι, καὶ πάνυ εὐτόνως διατειναίμην»⁵⁵.

ΜΕΛΙΣΣΑ: δημιουργεῖ τὴν κηρύθρα σὲ ἐπάλληλα ἐξάγωνα: «Κατάμαθε πῶς τὰ τῆς γεωμετρίας εὐρέματα πάρεργά ἐστι τῆς σοφωτάτης μελίσσης. Ἐξάγωνοι γὰρ πᾶσαι καὶ ἰσόπλευροι τῶν κηρίων αἱ σύριγγες, οὐκ ἐπ' εὐθείας ἀλλήλαις κατεπικείμεναι, ἵνα μὴ κάμνωσιν οἱ πυθμένες τοῖς διακένοις ἐφηρμοσμένοι· ἀλλ' αἱ γωνίαι τῶν κάτωθεν ἐξαγώνων, βάθρον καὶ ἔρεισμα τῶν ὑπερκειμένων εἰσὶν, ὡς ἀσφαλῶς ὑπὲρ ἑαυτῶν μετεωρίζουν τὰ βάρη, καὶ ἰδιαζόντως ἐκάστη κοιλότητι τὸ ὑγρὸν ἐγκατέχεσθαι»⁵⁶.

ΠΕΛΑΡΓΟΙ: μᾶς διδάσκουν φιλοστοργία πρὸς γονεῖς: «Ἡ δὲ περὶ τοὺς γηράσαντας τῶν πελαργῶν πρόνοια ἐξήρκει τοὺς παῖδας ἡμῶν, εἰ προσέχειν ἐβούλοντο, φιλοπάτορας καταστήσαι»⁵⁷.

ΠΡΟΝΟΙΑ: τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ ἄλογα, μᾶς

ὠθεῖ νὰ καταφεύγωμε σὲ Αὐτόν: «Ταῦτά σοι εἰς προτροπὴν τοῦ αἰτεῖν παρὰ Θεοῦ τὰ πρὸς σωτηρίαν διὰ τῆς περὶ τὰ ἄλογα τοῦ Θεοῦ προνοίας νενομοθέτηται. Τί οὐκ ἂν γένοιτο τῶν παραδόξων ἔνεκεν σοῦ, ὃς κατ' εἰκόνα γέγονας τοῦ Θεοῦ, ὅπουγε ὑπὲρ ὄρνιθος οὕτω μικρᾶς ἢ μεγάλης καὶ φοβερᾶ κατέχεται θάλασσα, ἐν μέσῳ χειμῶνι γαλήνην ἄγειν ἐπιταχθεῖσα;»⁵⁸.

ΣΟΦΟΙ: οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ μάτια, ὁμοιάζουν στὴν κουκουβάγια: «Πῶς εἰκόασι τοῖς ὄμμασι τῆς γλαυκὸς οἱ περὶ τὴν ματαίαν σοφίαν | ἐσχολακότες. Καὶ γὰρ ἐκείνης ἡ ὄψις, νυκτὸς μὲν ἔρρωται, ἡλίου δὲ λάμπαντος ἀμαυροῦται. Καὶ τούτων μὲν ἡ διάνοια ὀξυτάτη μὲν ἐστὶ πρὸς τὴν τῆς ματαιότητος θεωρίαν, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς κατανόησιν ἐξημαύρωται»⁵⁹.

«Ἐχει ἐνδιαφέρον νὰ δεῖ κανεὶς πῶς ἔκανε ὁ Μ. Βασίλειος τὸ μπόλιασμα τῶν θύραθεν γνώσεων στὴ θεολογία, κατὰ τὸν τρόπο τοῦ ἐγκεντρισμοῦ 'τῆς κατὰ φύσιν ἀγριελαίου εἰς καλλιέλαιον', ὅπως χαρακτηριστικὰ λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Ρωμ. 11, 24)»⁶⁰.

«Οἱ ἴδιοι οἱ νόμοι εἶναι ἓνα θαῦμα καὶ κάθε νέα δημιουργικὴ ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ εἶναι μιὰ ἀπὸ τῆς ἀπειρες θεῖες δυνατότητες νὰ κάνει νόμους. Γι' αὐτὸ ποτὲ ὁ Θεὸς ἢ ἓνα ὁποιοδήποτε θαῦμα δὲν συγκρούεται μὲ τὴ φυσικὴ νομοτέλεια, μέσα στὴν ἐνιαία δομὴ τοῦ σύμπαντος καὶ τῆς ἱστορίας, ὡς προέκταση κατὰ κάποιο τρόπο τῆς ὑπάρχουσας νομοτέλειας»⁶¹.

«Τὸ βιβλικὸ κοσμοεἶδωλο λοιπὸν μονολοτὶ ἔχει τὴ λογικὴ διάθρωψη, τελικὰ

53. Μ. Βασιλείου, *Ὁμιλία εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, ΣΤ', 11 (ΒΕΠ 51, 244).

54. Μ. Βασιλείου, *Ὁμιλία εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, Η', 1 (ΒΕΠ 51, 254).

55. Μ. Βασιλείου, *Ὁμιλία εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, Η', 2 (ΒΕΠ 51, 255).

56. Μ. Βασιλείου, *Ὁμιλία εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, Η', 4 (ΒΕΠ 51, 258).

57. Μ. Βασιλείου, *Ὁμιλία εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, Η', 5 (ΒΕΠ 51, 258).

58. Μ. Βασιλείου, *Ὁμιλία εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, Η', 5 (ΒΕΠ 51, 259).

59. Μ. Βασιλείου, *Ὁμιλία εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, Η', 7 (ΒΕΠ 51, 260-261).

60. Νίκου Ματσούκα, *Ἐπιστήμη, φιλοσοφία καὶ θεολογία στὴν Ἐξαήμερον τοῦ Μ. Βασιλείου* (Θεσσαλονίκη: Πουρναρᾶς, 1990²), σ. 64.

61. Νίκου Ματσούκα, *Ἐπιστήμη, φιλοσοφία καὶ θεολογία στὴν Ἐξαήμερον τοῦ Μ. Βασιλείου* (Θεσσαλονίκη: Πουρναρᾶς, 1990²), σ. 69.

δὲν εἶναι μιὰ ἐννοιοκρατικὴ ἢ θεωρητικὴ σύλληψη· εἶναι μιὰ ἐμπειρία ἀπὸ τῆ δρᾶσι τοῦ ζῶντος Θεοῦ μέσα στὴ φύσι καὶ τὴν ἱστορία»⁶².

δ. *Ἀξιοποίησις τῆς Ἱατρικῆς*. Ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ εἰς τὸ *Πρόσεχε σεαυτῷ* ἀποσποῦμε μία παράγραφο, στὴν ὁποία διακρίνονται οἱ ἔξοχες φυσιολογικὲς καὶ ἀνθρωπολογικὲς γνώσεις τοῦ ἀγίου Πατρός: «Πρόσεχε, εἰ δοκεῖ, μετὰ τὴν τῆς ψυχῆς θεωρίαν καὶ τῆ τοῦ σώματος κατασκευῆ καὶ θαύμασον ὅπως πρέπον αὐτὸ καταγῶγιον τῆ λογικῆ ψυχῆ ὁ ἀριστοτέχνης ἐδημιούργησεν. Ὅρθιον ἔπλασε μόνον τῶν ζῶων τὸν ἀνθρώπον, ἵνα ἐξ αὐτοῦ τοῦ σχήματος εἰδῆς, ὅτι τῆς ἀνωθεν συγγενείας ἐστὶν ἡ ζωὴ σου. Τὰ μὲν γὰρ τετράποδα πάντα πρὸς τὴν γῆν βλέπει καὶ πρὸς τὴν γαστέρα νένευκεν· ἀνθρώπῳ δὲ ἐτοίμη πρὸς οὐρανὸν ἡ ἀνάβλεψις, ὥστε μὴ σχολάζειν γαστρί, μηδὲ τοῖς ὑπὸ γαστέρα πάθεσιν, ἀλλ' ὄλην ἔχειν τὴν ὄρμην πρὸς τὴν ἄνω πορείαν. Ἐπειτα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν ὑψηλοτάτων θείας, ἐν αὐτῇ τὰς πλείστου ἀξίας τῶν αἰσθήσεων καθιδρύσατο. Ἐκεῖ ὄψις καὶ ἀκοὴ καὶ γεῦσις καὶ ὄσφρησις, πᾶσαι ἐγγὺς ἀλλήλων κατώκισμέναι. Καὶ οὕτω περὶ βραχὺ χωρίον στενοχωρούμεναι, οὐδὲν ἐκάστη παρεμποδίζει τῆ ἐνεργείᾳ τῆς γείτονος. Ὁφθαλμοὶ μὲν γε τὴν ὑψηλοτάτην σκοπιὰν κατειλήφασιν, ὥστε μηδὲν αὐτοῖς τῶν τοῦ σώματος μορίων ἐπιπροσθεῖν, ἀλλὰ μικρᾷ προβολῇ τῶν ὀφρῶν ὑποκαθήμενοι, ἐκ τῆς ἀνωθεν ἐξοχῆς πρὸς τὸ εὐθὲς ἀποτείνονται. Πάλιν ἡ ἀκοὴ οὐκ ἐπ' εὐθείας ἥνοικται, ἀλλ' ἐλικοειδεῖ τῷ πόρῳ τῶν ἐν τῷ ἀέρι ψόφων ἀντιλαμβάνεται. Σοφίας καὶ τοῦτο τῆς ἀνωτάτω, ὥστε τὴν μὲν φωνὴν ἀκωλύτως διεξιέναι, ἢ καὶ μᾶλλον ἐνηχεῖν, περικυκλωμένην ταῖς σκολιότησι, μηδὲν δὲ τῶν ἕξωθεν παρεμπύμπτον κώλυμα εἶναι δύνασθαι τῆ αἰσθήσει. Κατάμαθε τῆς γλώττης τὴν φύσιν, ὅπως ἀπαλή τέ ἐστι καὶ

εὐστροφος καὶ πρὸς πᾶσαν χρεῖαν λόγου τῷ ποικίλῳ τῆς κινήσεως ἐξαρκοῦσα. Ὀδόντες, ὁμοῦ μὲν φωνῆς ὄργανα, ἰσχυρὰν τῆ γλώττῃ τὴν ἀντέρεισιν παρεχόμενοι, ὁμοῦ δὲ καὶ τροφῆς ὑπηρεταί, οἱ μὲν τέμνοντες αὐτὴν, οἱ δὲ λεαίνοντες. Καὶ οὕτω πάντα λογισμῶ ἐπιπορευόμενος τῷ προσήκοντι καὶ καταμανθάνων ὅλην ἀέρος διὰ τοῦ πνεύμονος, τοῦ θερμοῦ φυλακὴν ἐπὶ τῆς καρδίας, ὄργανα πέψεως, ὀχετοὺς αἵματος, ἐκ πάντων τούτων τὴν ἀνεξιχνίαστον σοφίαν τοῦ ποιήσαντός σε κατόψει, ὡς ἂν καὶ αὐτόν σε εἰπεῖν μετὰ τοῦ προφήτου· 'ἐθαυμαστώθῃ ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ'. 'Πρόσεχε' οὖν 'σεαυτῷ', ἵνα προσέχῃς Θεῷ»⁶³.

Ἰδιαιτέρος τομεὺς μὲ τὸν ὁποῖο ἠσχολήθη ὁ Μ. Βασίλειος ὑπῆρξε καὶ ἡ ἱατρικὴ τοῦ σώματος. Σημειώνει μελετητῆς του: «Πόσον θὰ ἐβοήθησαν ἀργότερον αἱ σπουδαί του αὐταὶ εἰς τὴν ἱατρικὴν νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ ἐπιβλέπῃ τὸ ἄρτιον ἐκεῖνο καὶ μοναδικὸν διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ συγκρότημα τῆς Βασιλειάδος, τὸ ὁποῖον ἡ μεγάλη του καρδιά ἔκτισε διὰ νὰ ἀνακουφίζεταὶ ὁ ἀνθρώπινος πόνος!»⁶⁴.

«Εἰς τὴν ἐπιστολὴν βλέπομεν σαφῶς, τί περιελάμβανε τὸ συγκρότητα. – Μεγαλοπρεπῶς κατασκευασμένον εὐκτήριο οἶκον, δηλαδὴ καθεδρικὸν ναόν. – Οἰκῆματα γύρω ἀπὸ τὸν ναόν, τῶν ὁποίων τὸ μὲν ὑψηλότερον προωρίζετο δι' ἔδραν καὶ κατοικίαν τοῦ ἐπισκόπου, τὰ δὲ χαμηλότερα διὰ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ Θεοῦ κληρικούς, κατὰ τάξιν καταμεμημένα. – Οἰκῆματα διὰ τὴν φιλοξενίαν τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν δημοσίων λειτουργῶν. – Ξενώνας διὰ τὴν φιλοξενίαν τῶν ξένων καὶ τῶν περαστικῶν ἀπὸ τὴν πόλιν. – Νοσοκομεῖον διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν μὲ τὸ ἀναγκαῖον προσωπικὸν ἀπὸ ἱατροῦς, νοσοκόμους, ὀδηγούς, ὑποζύγια. – Οἴκους πρὸς στέγασιν τῶν ἀπαραιτήτων

62. Νίκου Μασσοῦκα, *Ἐπιστήμη, φιλοσοφία καὶ θεολογία στὴν Ἐξαήμερο τοῦ Μ. Βασιλείου* (Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 1990²), σ. 77-78.

63. Μ. Βασίλειος, *Εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ»*, 8 (ΒΕΠ 54, 36-37).

64. ἀρχιμ. Γεωργίου Δημοπούλου, *Ὁ φωστὴρ τῆς Καισαρείας* (Ἀθῆναι: Σωτήρ, 1979), σ. 30.

έργαστηρίων και τῶν τεχνιτῶν. Ὁ κυβερνήτης δὲν ἔφευρεν ἔμπόδια εἰς τὴν συνέχισιν τῶν ἔργων καὶ τὰ κτίρια ἀπεπερατώθησαν. Βραδύτερον ἴσως προσετέθησαν καὶ ἄλλα, ἦσαν ὅμως καὶ αὐτὰ ἤδη ἀρκετά, διὰ ν' ἀποτελέσουν τὸ πρῶτον γνωστὸν ὄργανωμένον συγκρότημα νοσοκομειακῆς περιθάλψεως καὶ κοινωνικῆς μερίμνης εἰς τὴν ἱστορίαν»⁶⁵.

4. Ἐπίλογος

Χωρὶς ἀμφιβολία, ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος ἀποτελεῖ **πρότυπο χριστιανοῦ ἐπιστήμονος**. Ἡ προσωπικότης τοῦ ἁγίου Πατρὸς ὑπερέβη τὴν ἐποχὴ του: «Ὁ ἀντικειμενικὸς καὶ εἰλικρινὴς μελετητὴς τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Μ. Βασιλείου δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ θαυμάσῃ τὴν ἐξαιρετικὴ προσωπικότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τούτου ἀνδρὸς καὶ νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ὄντως πρόκειται περὶ ξεχωριστῆς φυσιογνωμίας ποῦ ὑπερέβη τὰ πλαίσια τῆς ἐποχῆς του καὶ δεσπάζει διὰ μέσου τῶν αἰῶνων μέχρι σήμερα»⁶⁶.

«Ἴδου διατὶ ὁ Βασίλειος, ἐνῶ ἐπῆρεν ἄφθονον ὑλικὸν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, ἐν τούτοις ἔμεινεν ἀνεπηρέαστος ἀπὸ αὐτὴν. Καὶ τὸ Πανεπιστήμιον δὲν τὸν ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Τὰ υπέταξεν ὅλα εἰς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ τὰ ἐχρησιμοποίησεν ὅλα εἰς τὴν ἐξυπνέτησιν τῆς ἀληθείας. Κατέκτησε τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ὅσον ὀλίγοι εἰς βάθος καὶ εἰς πλάτος ἀπεριόριστον. Ἀλλὰ δὲν τὴν θεωρεῖ ἱκανὴν νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐπιτυχίαν, νὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ εὐτυχίαν. Πιστεύει, ὅτι μόνον ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία δίδει τὰ δῶρα αὐτά»⁶⁷.

65. Παναγιώτου Χρήστου, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, τόμ. Δ' (Θεσσαλονίκη: Κυρομᾶνος, 1989), σ. 29.

66. Δημητρίου Κωτσάκην, *Ἡ Ἐξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὴν ἐπιστήμην* (Ἀθῆναι: Ζωή, 1983), σ. 92.

67. Ἀρχιμ. Γεωργίου Δημοπούλου, *Ὁ φωστὴρ τῆς Καισαρείας* (Ἀθῆναι: Σωτήρ, 1979), σ. 27.

«Ὅπως καὶ νὰ τὸ κάνουμε μὲ μιὰ ἀπλὴ ἀνάγνωση τῆς *Ἐξαήμερου* πείθεται κανεὶς ὅτι, παρ' ὄλο τὸν πλοῦτο τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἡ θεολογία κυριαρχεῖ καὶ δεσπάζει κατὰ ἐπιβλητικὸν τρόπο. Ὅσοσο στὸν προσεκτικὸ ἀναγνώστη εἶναι καταπληκτικὴ ἡ ὀργανικὴ συνύφανση ἐπιστημονικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν ἀληθειῶν στὰ κείμενα τῆς *Ἐξαήμερου*»⁶⁸.

Σημειώνει προδρομικῶς ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος Πατὴρ τὴν μέθοδο, τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖ ὁ ἐπιστήμων: «Μὴ τοίνυν μηδὲ σελήνην ὀφθαλμῶ μετρήσης, ἀλλὰ λογισμῶ, ὃς πολλῶ τῶν ὀφθαλμῶν ἀκριβέστερός ἐστι, πρὸς ἀληθείας εὕρεσιν' (6^η ὁμιλία) ... Σὲ πολλὰς περιπτώσεις ἡ καθαρὰ νοητικὴ λογικὴ καὶ συλλογιστικὴ ἔρευνα καὶ μελέτη τῶν προβλημάτων, ἡ θεωρητικὴ ἐπεξεργασία πολλῶν ἀπὸ αὐτά, ὅταν μάλιστα βοηθῆται καὶ ἀπὸ τῆ διαίσθησι, πέτυχε πολλὰς ἀνακαλύψεις καὶ ἔκαμε σημαντικὰς προόδους»⁶⁹.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ ὁ ἅγιος Πατὴρ χαρακτηρίζεται πρότυπο τοῦ χριστιανοῦ ἐπιστήμονος.

ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου, ἐτέθη **ἡ ἐπιστήμη στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς πίστεως**. «Εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Βασιλείου ἐλειτούργουν οἰκοτροφειακὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο δεκτὰ παιδιὰ ὄχι μόνον ὀρφανὰ, ἀλλὰ καὶ ἔχοντα γονεῖς, ἐφ' ὅσον οἱ τελευταῖοι παρέδιδον ταῦτα πρὸς διαπαιδαγώγησιν. Ἐστεγάζοντο εἰς χωριστὰ οἰκῆματα, ἀπομακρυσμένα ἀπὸ τὰ οἰκῆματα τῶν μοναχῶν, ἐπίσης δὲ χωριστὰ τὰ ἄρρενα ἀπὸ τὰ θήλεα, διότι τὰ σχολεῖα ἦσαν μικτά. Μόνον ἡ προσευχὴ τῶν μαθητῶν ἦτο κοινὴ μετὰ τῶν μοναχῶν»⁷⁰.

Κατὰ τοὺς ἐρευνητὲς «ὁ Βασίλειος ὥρισε διὰ τοὺς μοναχοὺς τακτικὴν ἐνασχόλησιν

68. Νίκου Ματσούκα, *Ἐπιστήμη, φιλοσοφία καὶ θεολογία στὴν Ἐξαήμερον τοῦ Μ. Βασιλείου* (Θεσσαλονίκη: Πουρναρᾶς, 1990³), σ. 220-221.

69. Δημητρίου Κωτσάκην, *Ἡ Ἐξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὴν ἐπιστήμην* (Ἀθῆναι: Ζωή, 1983), σ. 62.

70. Παναγιώτου Χρήστου, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, τόμ. Δ' (Θεσσαλονίκη: Κυρομᾶνος, 1989), σ. 80.

μὲ ἐργασίας. Τὰ ἐπαγγέλματα μὲ τὰ ὁποῖα ἠσχολοῦντο οἱ μοναχοὶ τοῦ ἤσαν ποικίλα, ὅπως ἡ ὑφαντική, ἡ οἰκοδομική, ἡ βυρσοδεψική, ἡ ξυλουργική, ἡ χαλκευτική, ἡ γεωργία, παντὸς εἴδους ἐργόχειρα, ἡ γραφική, ἡ νοσοκομειακή, ἡ ἱατρική»⁷¹.

Οἱ ὁμιλίες τοῦ στὴν *Ἐξαήμερον* εἶναι ὑπόδειγμα συμφωνίας πίστεως καὶ ἐπιστήμης: «Ὁ καθηγητὴς Πλακίδης στὸ μνημονευθὲν ἄρθρο τοῦ συμπεραίνει τὰ ἀκόλουθα: "Ἄς λάβουν συνεπῶς τὸν κόπον νὰ διεξέλθουν τὴν *Ἐξαήμερον* τοῦ Μ. Πατρὸς οἱ ἐπιστήμονες, ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἴδουν εἰς θαυμαστὴν ἐναρμόνισιν τὴν θρησκείαν καὶ τὴν

ἐπιστήμην, ὅσοι θέλουν νὰ ἀντιληφθοῦν τὸν πνευματικὸν θησαυρόν, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει ὀπίσω ἀπὸ τοὺς ἀριθμούς, τὰ γεωμετρικὰ σχήματα, ὀπίσω ἀπὸ τὰ τηλεσκόπια καὶ τὰ φασματοσκόπια, ὀπίσω ἀπὸ τὰς θεωρίας καὶ τὰ πειράματα»⁷².

Ἐν κατακλείδι ἡ θέσις τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἦταν ἡ ἐπιστήμη νὰ τίθεται στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας: ἡ ἀξιοποίησις τῆς νὰ γίνεται πρὸς ὄφελος καὶ ἀληθινὴ πρόοδος τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ αὐτὸ ὑλοποίησε ὁ ἴδιος δι' ὅλης τοῦ τῆς ἀγίας ζωῆς.

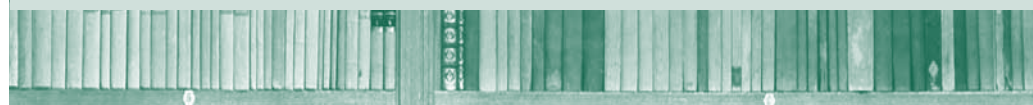
71. Παναγιώτου Χρίστου, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, τόμ. Δ' (Θεσσαλονίκη: Κυρομᾶνος, 1989), σ. 80.

72. Δημητρίου Κωτσάκη, *Ἡ Ἐξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὴν ἐπιστήμην* (Ἀθῆναι: Ζωή, 1983), σ. 13.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Ὁμιλίες εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, ΒΕΠ 51, 185-272.
- ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων*, ΒΕΠ 54, 199-211.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Εἰς τὸν Μ. Βασίλειον ἐπιτάφιος* (ΜΓ'), ΒΕΠ 60, 136-179.
- ΔΕΡΜΙΤΖΑΚΗ ΜΙΧΑΗΛ, *Γεωλογικὲς προσεγγίσεις στὴν Ἐξαήμερον τοῦ Μ. Βασιλείου*, Ἀθῆναι: Ἀρμός, 2007.
- ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, ἀρχιμ., *Ὁ φωστὴρ τῆς Καισαρείας*, Ἀθῆναι: Σωτήρ, 1979.
- ΚΩΤΣΑΚΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, *Ἡ Ἐξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὴν ἐπιστήμην*, Ἀθῆναι: Ζωή, 1983.
- ΜΑΤΣΟΥΚΑ ΝΙΚΟΥ, *Ἐπιστήμη, φιλοσοφία καὶ θεολογία στὴν Ἐξαήμερον τοῦ Μ. Βασιλείου*, Θεσσαλονίκη: Πουρναρᾶς, 1990.
- ΜΠΕΝ ΚΩΣΤΑ, *Θρησκεία, ἐπιστήμη, φιλοσοφία: ἡ θρησκευτικὴ πίστις σὲ ἀρμονία μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση καὶ τὴ φιλοσοφικὴ φρόνηση*, Ἀθῆναι: Πόλις, 2010, 511 σ.
- ΜΠΟΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, «Εἰσαγωγικά», ΒΕΠ 51, 11-184.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, *Ἡ ζωὴ ἐνὸς μεγάλου: Βασίλειος Καισαρείας*, Ἀθῆναι: Ἀποστολικὴ Διακονία, 1998. - 507σ
- ΤΣΙΤΣΙΓΚΟΥ ΣΠΥΡΟΥ, *Θρησκεία καὶ ἐπιστήμη*, Ἀθῆναι: Tremendum, 2010, 500 σ.
- ΦΑΡΑΝΤΟΥ ΜΕΓΑ, *Ἐπιστήμη καὶ θρησκεία* (ἀνάπτυπον Θεολογίας), Ἀθῆναι 1998, 767 σ.
- ΧΑΡΩΝΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Παιδαγωγικὴ ἀνθρωπολογία Μ. Βασιλείου*, τόμ. Α' - Γ', Ἀθῆναι 2002.
- ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, τόμ. Δ', Θεσσαλονίκη: Κυρομᾶνος, 1989.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Τοῦ κ. **Παύλου Ἀθ. Παλούκα**, Θεολόγου,
Γ. Σχ. Συμβούλου Θεολόγων

Ὁ Θεός δημιούργησε τόν ἄνθρωπο

«κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν... ἄρσεν καί θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς...»¹. Ὁ ἄνθρωπος λοιπόν εἶναι «εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ, εἶναι πρόσωπο μέ νοῦ, λογική, ἐλευθερία βουλήσεως, συνείδηση κ.ἄ. καί ὄχι κάποιος ὄν – ἐξάρτημα μέσα στήν ὄλη δημιουργία. Εἶναι ἀκόμη κορωνίδα αὐτῆς καί ὅλη ἡ ἄλογη φύση ὑποτάσσεται σ' αὐτόν, χωρίς νά ἔχει ὅμως τό προνόμιο νά τήν καταχρᾶται. Μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ἰσχύει τό χρέος τῆς ἀγάπης καί ὄχι τῆς ἀλληλοὑποταγῆς. Διότι ὁ Δημιουργός δημιούργησε πρόσωπα. Ἡ ἀνθρώπινη ὕπαρξη ἀπλῶς διακρίνεται σέ ἄνδρα καί γυναῖκα, πρόσωπα ὅμοια καί ἰσότιμα, ἀμοιβαίως ἀλληλοσυμπληρούμενα.

Ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε νά ζήσει ἐλεύθερος καί μέσα στά ὅρια τῆς ἐλευθερίας, πού ὑποχρεωτικά πρέπει νά σέβεται, ἀφοῦ εἶναι δημιούργημα καί ὄχι αὐθύπαρκτος.

Εἶναι ὄν «κοινωνικόν» καί «πολιτικόν», ὅπως ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης², καί ὡς ἐκ τούτου πρέπει νά δημιουργεῖ ἰδεώδη κοινωνία καί νά ἐπικοινωνεῖ μέ τούς συνανθρώπους του,

* «οὐκ ἔνι Ἕλλην καί Ἰουδαῖος... βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος, ἀλλά τά πάντα καί ἐν πᾶσι Χριστός» (Κολοσ. γ' 11)

* «Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδέ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδέ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καί θῆλυ, πάντες γάρ ὑμεῖς εἰς ἔστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. γ' 28)

ἀνεξαρτήτως φυλῆς, χρώματος, θρησκείας καί κοινωνικῆς τάξεως.

Δυστυχῶς ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἔκανε κατάρχηση τῆς ἐλευθερίας πού τοῦ χάρισε ὁ δημιουργός του καί «ἐξέπεσε». Ἀπό τότε φυγαδεύτηκε ἡ ἀγάπη καί ἡ εἰρήνη μεταξύ τῶν ἀνδρογύνων καί τῶν ἀνθρώπων γενικότερα καί ἐπῆλθε διατάραξη στίς ἀνθρώπινες σχέσεις.

Μπήκε ὁ ἐγωισμός καί ὁ ἕνας ὑποβλέπει, ὑποσκάπτει τόν ἄλλο καί θέλει νά τόν ἐκμεταλλευτεῖ καί νά τόν ὑποδουλώσει, θεωρώντας τον μάλιστα κατώτερο λόγω φτώχειας, φυλῆς, θρησκείας, κατώτερης κοινωνικῆς τάξεως.

Ἔτσι καλλιεργήθηκαν τάσεις ἐθνικιστικές καί ρατσιστικές, ὅπως τίς λέμε σήμερα καί καταστρατήγηση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων.

Πέρασε λοιπόν τό πνεῦμα τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας, ἡ ὁποία στήν ἀρχαιότητα καί στόν 1^ο μ.Χ. αἰώνα ἦταν πολύ διαδεδομένη³. Ἐπίσης, σέ ὑποτίμηση καί ὑποβάθμιση βρισκόνταν στήν παλιά ἐποχή –δυστυχῶς ὅμως καί σήμερα!– οἱ δοῦλοι (κατάσταση πού δέν τιμᾷ τήν ἀνθρώπινη ἱστορία), τά παιδιά καί οἱ γυ-

1. Γένεσις α' 26-27 καί β' 21-23.

2. Ἀριστοτέλους: Ἠθικά Εὐδήμεια, Η, 1. 242Α, 25 καί Α, 5, 1. 097Β, 12' Πολιτικά, Α, 1, 1. 252Β, 28.

3. Σωκράτη Νίκα, Ἐκκλησία ὁ Λαός τοῦ Θεοῦ σέ πορεία, Ἀθήνα 1992, σελ. 122: «Στήν ἐποχή τοῦ Κλανδίου (37-41 μ.Χ.) οἱ δοῦλοι εἶχαν φτάσει τά 60 ἑκατομ., ἐνώ οἱ κάτοικοι ὅλης τῆς αὐτοκρατορίας ἦταν 120 ἑκατομμύρια!»

ναϊκές. Καί γενικά οί φυλετικές καί κοινωνικές διακρίσεις από ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Ἡ θέση τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας

Ἡ θέση τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ξεκάθαρη.

Τό χριστιανικό πνεῦμα θέτει τόν ἄνθρωπο πολύ ψηλά καί πάνω ἀπό ὅποιεσδήποτε στενόκαρδες, ἐγωιστικές καί ζημιολόγους φυλετικές διακρίσεις καί κοινωνικές διαφορές.

Ἡ χριστιανική θέση ἀπέναντι στόν ἄνθρωπο εἶναι ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι ἀδικρίτως φυλῆς, ἐθνικότητας, χρώματος, δερματός, θρησκείας καί τάξεως.

Ἡ δουλεία, ὡς ἀρνητικό σύμπτωμα τῆς ἀνθρωπότητας, μετά τήν πώση, ὑπῆρχε καί στήν ἐποχή τῆς Π. Διαθήκης. Ὁ Μωσαϊκός νόμος θεσπίζει ὅμως δίκαιο τοῦ δούλου⁴ καί περιφρουρεῖ αὐτόν προστατεύοντάς τον ἀπό τήν αὐθαιρεσία τοῦ κυρίου του. Ἐχει δικαιώματα μέσα στήν κοινωνία.

Τά παιδιά καί ἡ γυναίκα διασφαλίζουν τό πρόσωπό τους καί τά δικαιώματά τους μέσα στή Χριστιανική Ἐκκλησία, ἡ ὁποία συμβάλλει στήν ἐξύψωση καί προστασία τους.

Ἐρχεται τό Εὐαγγέλιο καί μᾶς δίνει τόν «Καταστατικό Χάρτη» τῆς ἰσότητας τῶν ἀνθρώπων καί καταργεῖ τίς κάθε εἴδους ἐθνικές καί κοινωνικές διακρίσεις: «Ὁὐκ ἐν Ἰουδαίῳ οὐδέ Ἕλλην... βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος...»⁵. Δέν υπάρχουν δηλαδή διαφορές καί διακρίσεις ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους: «Ὁὐκ ἔστι διαστολή Ἰουδαίου τε καί Ἕλληνο· ὁ γάρ αὐτός Κύριος πάντων»⁶, θά διακηρύξει ὁ Ἄπ. Παῦλος.

Προμετωπίδα αὐτοῦ τοῦ «Χάρτη» μπορεῖ νά τεθεῖ τό «ἐντολήν καινήν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους»⁷ καί μάλιστα καί «τούς ἐχθρούς ὑμῶν...»⁸.

Αὐτό τό νόημα ἔχει καί ἡ παραβολή τοῦ Καλοῦ Σαμαρείτη⁹.

4. Ἐξοδος κα' 1 κ.έ., Δευτερον. ιε' 15 καί ἐξῆς.

5. Γαλ. γ' 28 καί Κολοσ. γ' 11.

6. Ρωμ. ι' 12.

7. Ἰωάν. ιγ' 44.

8. Ματθ. ε' 44.

9. Λουκ. 10, 30-37.

Ἡ Χριστιανική διδασκαλία εἶναι πρωτοπόρος στό θέμα τῆς κατανόησης τῆς ἀπόλυτης ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, πάνω στήν ὁποία πρέπει νά στηρίζονται τά ἀνθρώπινα δικαιώματα.

Ὁ Ρατσισμός¹⁰, πού ἀποτελεῖ στίγμα τῆς ἐποχῆς μας, εἶναι παράλογος, ἀνήθικος καί ἀπάνθρωπος, ἀφοῦ στηρίζεται στόν ἐγωισμό, τή βία, τή διάκριση καί τόν παραγκωνισμό τοῦ ἀνθρώπου.

ἽΟλοι εἶμαστε ἀδέλφια, πρόσωπα, «εἰκόνα θεοῦ», μέ κοινὸ πατέρα τόν Δημιουργό ὄλων τῶν Ἐθνῶν¹¹, ὅπως εἶπε καί ὁ Ἄπ. Παῦλος στήν σημαντική ὁμιλία του πάνω στόν Ἄρειο Πάγο (Ἀθήνα).

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά σταματήσει νά εἶναι γιά τόν συνάνθρωπο λύκος, ὅπως ἔλεγε καί οἱ Λατίνοι¹². Ἀλλά νά ὑπάρχει ἀμοιβαία ἀγάπη καί ἀλληλοσεβασμός μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

Οἱ αἰώνιες πνευματικές, ἠθικές καί κοινωνικές ἀξίες (πίστις, ἀγάπη, ἀδελφοσύνη, ἰσότητα, εἰρήνη, ἐλευθερία, δικαιοσύνη...) πρέπει νά διέπουν τίς κοινωνικές σχέσεις τῶν ἀνθρώπων καί ὄχι ἡ βία καί ὁ πόλεμος, πού μόνο κακά προξενοῦν.

Ἡ ζωὴ τοῦ καθενός ἀνθρώπου, μαύρου, λευκοῦ καί κίτρινου, εἶναι δῶρο θεοῦ καί ὑπερτάτη ἀξία καί δέν ἔχει δικαίωμα κανεὶς νά τῆς στερήσει ὅ,τι τῆς ἀνήκει ἢ τό χειρότερο νά τήν ἀφαιρέσει γιά λόγους οἰκονομικούς κ.ἄ.

Ὁ χρυσός κανόνας τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς, ὅπως ὀρίζεται ἀπό τό Εὐαγγέλιο, δηλαδή «ὅλα ὅσα ἂν θέλετε νά σᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι, νά κάνετε καί σεῖς ὁμοίως»¹³ ἢ τῆς

10. Ρατσισμός-ρατσισμός (ἀπό τό λατίν. razzismo) εἶναι πολιτική ἰδεολογία πού προεβθεῖ τήν ἀνωτερότητα καί καθαρότητα συγκεκριμένης φυλῆς ἢ ἔθνους. Ἐκφράζεται κάτω ἀπό διάφορες ἰδεολογίες (παρалаγές) πού στηρίζονται ὅμως στήν ρατσιστική θέση, πού εἶπαμε παραπάνω, ὅπως λ.χ. ὁ Σωβινισμός, ὁ Ἐθνοφυλετισμός, τό Ἀρπαρτχάιντ, ὁ Ναζισμός κ.ἄ.

11. Πράξ. 17, 26.

12. Homo homini lupus. Πλαῦτος (TITUS MACCUS ἢ MACCIUS, PLAUTOS), Asinaria, II, 4, 88 (Ἡ κωμωδία τῶν γαιδάρων).

13. Ματθ. ζ' 12.

Π. Διαθήκης «*κάτι τό όποιο έσύ μισείς νά μή τό κάνεις στόν άλλο*»¹⁴, πρέπει νά μπει σέ έφαρμογή πλέον άπό όλη τήν άνθρωπότητα, άσχετα του τί πιστεύει θρησκευτικά ό καθένας μας.

Έτσι θά γίνει ή έσωτερική άλλαγή του άνθρώπου και θά μπορέσει νά μεταμορφώσει τό «*άηθες ήθος*» τής κοινωνίας μας. Διαφορετικά οί ψυχροί νόμοι, οί «*διακηρύξεις*» και τά ήμίμετρα δέν θά δώσουν τή λύση τους ποτέ, μά ποτέ.

Τό ριζοσπαστικό μήνυμα του Χριστιανισμού γιά τήν κατάργηση των κάθε λογής φυλετικών και κοινωνικών διακρίσεων προηγήθηκε όλων των γνωστών άνθρωπίνων «*διακηρύξεων*», και άναφέρθηκε ήδη άνωτέρω.

Και δέν στάθηκε ή Έκκλησία μόνο στή θεωρητική διατύπωση, στήν πρόταση, αλλά προχώρησε και στήν πράξη.

Παλαιά, μέ τόν άγώνα των προφητών, των Άποστόλων, των Πατέρων και των Άγιων τής Έκκλησίας μας.

Σήμερα, μέ διακηρύξεις, συνελύσεις, διαμαρτυρίες, έγκυκλίους και μέ διαλόγους υπέρ τής ειρήνης και του σεβασμού των άνθρωπίνων πολιτικών, γλωσσικών, θρησκευτικών και λοιπών δικαιωμάτων.

Άλλά και μέ έμπρακτο άγώνα: μέ τή άναπτυχθείσα δυτική «*Θεολογία τής επανάστασης*» ή τής «*άπελευθέρωσης*». Δηλαδή, αξιόλογοι άγωνιστές Έπίσκοποι και παπάδες (άντάρτες) άγωνίζονται ή άγωνίσθηκαν στό παρελθόν, στή Λατινική Άμερική, Βραζιλία, Χιλή, Κολομβία (π.χ. Χέλντερ Καμάρα, Καμίλο Τόρες), Τουλούζη Γαλλίας (όνομαστός φυλακισμένος άπό τους Ναζί στό Άουσβιτς ό Έπίσκοπος Σέελ Έρρίκος Ντερουά), Άφρική (Ντέσμον Τούτου). Άντίστοιχα άξίζει νά μνημονεύσουμε τό παράδειγμα του μακαριστού μητρ. Τρίκκης (άπό Λήμνου) Διονυσίου που έζησε σέ στρατόπεδο συγκεντρώσεως και μäs άφησε καταπληκτικές σελίδες άπό τό μαρτύριο που έζησε εκεί και τήν προσφορά του, και έκτός πολλών άλλων τό πρό όλίγων έτών έκδόθεν βιβλίο γιά ένα μάρτυρα τής χριστιανικής αγάπης και προσφάτως

άγιοκαταταχθέντα π. Δημήτριο Κλεπινίν, που έζησε στή Γαλλία¹⁵.

Ήταν τέτοια ή προσήλωσις στα εύαγγελικά ιδεώδη σέ ύπόδουλος λαούς ώστε νά ταυτίσουν τόν Χριστό μέ κάθε επαναστατική θεωρία. Ένδεικτική και ή άκραία γιά πολλούς φράση «*Χριστός και Έπανάσταση πάνε αντίμα*», κατά τήν δήλωση του παλαιότερα ύπουργού έξωτερικών τής Νικαράγουα πατ. Μιγκουέλ Ντ' Έσκότο.

Στήν Άμερική, έμπνεόμενοι άπό τό καθάρως χριστιανικό πνεύμα τής ισότητας και έλευθερίας του άνθρώπου, άγωνίσθηκαν έναντίον τής δουλείας και των φυλετικών διακρίσεων: Ο 16ος πρόεδρος των Η.Π.Α., ό Άβραάμ Λίνκολν (1809-1865), που κατάργησε τή δουλεία (γύρω στα 6.000.000 δούλων βρήκαν τήν έλευθερία τους) και τελικά δολοφονήθηκε άπό φανατικό όπαδό τής δουλείας, και ό Μάρτιν Λούθερ Κίγκ γιά τά δικαιώματα των Μαύρων και αυτός είχε τήν ίδια τύχη (δολοφονήθηκε τό 1968).

Νομίζουμε ότι είναι αρκετά τά στοιχεία που άναφέραμε, γιά νά μäs προβληματίσουν και νά βγάλουμε τά συμπεράσματά μας.

«*Ήλθε τό φώς στόν κόσμο και οί άνθρωποι αγάπησαν μάλλον τό σκότος παρά τό Φώς: διότι ήταν πονηρά τά έργα τους...*»¹⁶.

Γι' αυτό οί ρατσιστές είδαν τόν Χριστιανισμό σάν τόν άσυμβίβαστο αντίπαλό τους.

Οί Χριστιανοί πάντως, δέν επιτρέπεται νά παύσουν νά άγωνίζονται γιά τήν χριστιανική παγκοσμιότητα και κατά τής παγκοσμιοποίησης, ή όποία «*πολιτοποιεί*» τήν άνθρωπότητα.

Πρέπει νά έχουμε άκράδαντη πίστη ότι όλα τά κοινωνικά προβλήματα θά βρουν τή λύση τους, μόνο αν βάλουμε σέ έφαρμογή τήν μοναδική και άξεπέραστη διδασκαλία του Θεανθρώπου Χριστού. Διαφορετικά τό παράλογο και τό άνήτικο θά βρίσκουν χώρο ύπαρξης μέ τή μορφή του ρατσισμού ή του όποιοι ύποκατάστατου αυτού.

15. Βλ. Άρζακόφσκι-Κλεπινίν Έλέν, *Η ζωή θά είναι αγάπη - Και ή αγάπη θά είναι Ζωή*. Ακρίτας, Άθήνα 2010. Επίσης γιά τό ίδιο θέμα (συλλογικό): *Τί προσέφερε ό Χριστιανισμός*, τ. Α', έκδ. Τήνος.

16. Ίωάν. γ' 19-21.

14. Τωβίτ δ' 15.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Του κ. **Νικολάου Ραγκούση**, Φιλολόγου,
πρώην παρέδρου του Παιδαγωγικού Ίνστιτούτου

Δέν εἶναι πολλά χρόνια, πού ἐπικρατοῦσε ἀκόμη στήν κοινή γνώμη ἡ πεποίθησις ὅτι ὁ νέος ἄνθρωπος πηγαίνει στό σχολεῖο, γιά νά μάθει γράμματα καί νά γίνεῖ ἄνθρωπος. Καί αὐτό πού ἔλεγε μέ ἀπλά λόγια ὁ πολὺς κόσμος τό ἐπεσήμαινε καί θεωρητικά ὁ κράτιστος τῶν φιλολόγων τοῦ 20^{ου} αἰῶνα γερμανός Werner Jaeger λέγοντας: «*Ἡ πνευματική ἀρχή τῶν Ἑλλήνων δέν εἶναι ἡ ἀτομοκρατία, ἀλλά ὁ ἀνθρωπισμός, πού σημαίνει τήν ἀγωγή τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τήν ἀληθινή του μορφή*», τήν κατάκτηση δηλαδή τῆς ἀνθρωπιάς του. Καί εἶναι φανερό ὅτι μ' αὐτή τή λέξη ἐννοοῦμε πολὺ περισσότερα πράγματα ἀπό τήν κατάρτιση τοῦ ἀνθρώπου στά γράμματα γενικά καί τίς ἐπιστήμες εἰδικότερα. Ἡ ἀνθρωπιά, πράγματι, περιέχει καί τήν ἀγωγή καί τήν εὐγένεια καί τήν ἀξιοπρέπεια καί τήν ἀρετή καί τόν πολιτισμό. Μ' αὐτὴν γίνεται ὁ ἄνθρωπος τό χαριτωμένο ἐκεῖνο πλάσμα, γιά τόν ὅποιον ὁ Μένανδρος, ὁ μεγάλος θεατρικός συγγραφέας τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., ἀναφώνησε: «*ὡς χαρίεν ἄνθρωπος*», «*ὅταν ἄνθρωπος ᾖ*», ἄνθρωπος δηλαδή ὀλοκληρωμένος διανοητικά, ψυχικά καί πνευματικά.

Ἐπομένως, ἡ μονόπλευρη ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου, ἡ διάκρισή του σέ ἓνα τομέα τῆς ζωῆς, σέ μία ἐπιστήμη, σέ μία τέχνη, σέ ἓνα ἐπάγγελμα ἢ σέ ἓνα ἄθλημα, δέν εἶναι ἀρετή, γιά νά τοῦ ἐξασφαλίσει τόν ἐπίζηλο τίτλο

τοῦ μορφωμένου ἀνθρώπου. Ἀντίθετα, μᾶς ἀποκαλύπτει ἓνα ἔλλειμμα παιδείας, πού κάνει τόν ἀπλό ἄνθρωπο νά ἐξανίσταται, ὅταν βλέπει ἓναν ἐγγράμματο συμπολίτη του νά διαπράττει ἀδικήματα ἢ νά συμπεριφέρεται καί νά ὀμιλεῖ μέ ἀγένεια καί προσβλητικά γιά τόν συνάνθρωπό του. Σέ τέτοιες περιπτώσεις ἀκοῦμε συχνά ἐκφράσεις ἀποδοκιμασίας, ὅπως «*κρίμα τά γράμματα πού ἔμαθες*» ἢ «*κρίμα τά πτυχία σου*», ἢ «*δέν νιρέπεσαι, μορφωμένος ἄνθρωπος καί νά φέρεσαι ἔτσι*;».

Αὐτό το ἔλλειμμα παιδείας ἀποκαλύπτει πόσο εὐρύτερη καί ὑψηλότερη εἶναι ἡ ἔννοια τῆς παιδείας ἀπό τήν ἀπλή «*ἐγγραμματοσύνη*» καί δέν εἶναι σημερινό φαινόμενο. Τό εἶχε ἐπισημάνει παραστατικότερα ὁ Ἰσοκράτης, μέγας ῥήτορας τῆς ἀρχαιότητας, σέ ἓνα σπουδαῖο πανηγυρικό του λόγο, ὅπου προσπαθώντας νά ἀναδείξει τίς πολλές εὐεργεσίες τῆς πόλης τῶν Ἀθηνῶν πρὸς τοὺς ἄλλους Ἑλλήνες, ἔκανε καί μία ἀκριβῆ κωδικοποίηση τῆς παιδείας, πού ἀξίζει νά τὴν ἀκούσουμε σέ ἐλεύθερη νεοελληνικὴ ἀπόδοση (βλ. Ἰσοκράτους, *Παναθηναϊκός*, κεφ. θ', 26 ἕως καί ια').

«*Τὴν παιδεία, λοιπόν, πού μᾶς κληροδότησαν οἱ πρόγονοί μας δέν περιφρονῶ καθόλου, ἀλλὰ καί αὐτὴν πού ἔχουμε ἐμεῖς καθιερώσει ἐπαινώ, καί ἐννοῶ τὴ γεωμετρία, τὴν ἀστρονομία, τὴ ρητορικὴ με τοὺς ἀντιθετικούς λόγους τῆς κτλ. Καί τοὺς νέους πού θά ἐπιθυμοῦσαν ζωηρὰ νά*

σπουδάσουν αυτές τις επιστήμες τούς παρακινῶ νά κοπιᾶσουν σοβαρά, γιατί νομίζω ὅτι δέν θά μπορούσαν ποτέ νά βρεθοῦν ὠφελιμότερες καί πιό κατάλληλες σπουδές γιά τή μόρφωσή τους. Βλέπω, ὅμως, ὅτι μερικοί ἀπ' αὐτούς, πού κατέχουν τόσο τέλεια αὐτές τις επιστήμες, ὥστε νά εἶναι ἱκανοί νά διδάξουν καί ἄλλους, νά μὴν ἐκμεταλλεύονται κατάλληλα τίς γνώσεις τους καί, στίς ἄλλες δραστηριότητες τῆς ζωῆς τους, νά εἶναι πιό ἄμυαλοι ἀπ' τούς μαθητές τους καί, τολμῶ νά πῶ, καί ἀπ' τούς δούλους. Καί τήν ἴδια γνώμη ἔχω καί γιά τούς ἱκανότατους ρήτορες καί τούς ὑπέροχους λογογράφους καί γενικά γιά ὅλους ἐκείνους, πού διακρίνονται στίς πρακτικές τέχνες καί στίς επιστήμες καί στή μυσική δύναμη. Γιατί βλέπω πολλούς ἀπ' αὐτούς ὅτι οὔτε τίς ἰδιωτικές τους διεκπεραιώνουν καλῶς οὔτε στίς συναναστροφές τους εἶναι ἀνεκτοί ἀπό τούς ἄλλους καί γιά τή γνώμη τῶν συμπολιτῶν τους ἀδιαφοροῦν καί πολλά ἄλλα καί μεγάλα ἁμαρτήματα διαπράττουν ὥστε ἔχω τή γνώμη ὅτι οὔτε αὐτοί ἔχουν τό ἦθος τοῦ μορφωμένου ἀνθρώπου, γιά τό ὅποιο τώρα σᾶς μιλάω».

Καί ἐδῶ θέτει ὁ Ἰσοκράτης τό κείμενο ἐρώτημα: «Τίνας οὖν καλῶ πεπαιδευμένους, ἐπειδή τὰς τέχνες καί τὰς ἐπιστήμες καί τὰς δυνάμεις ἀποδοκιμάζω;». Γιά νά δώσει ὁ ἴδιος ἀναλυτικά τήν ἀπάντηση:

«Πρῶτον μὲν αὐτούς πού ἀντιμετωπίζουν σωστά τίς περιστάσεις, πού παρουσιάζονται στήν καθημερινή τους ζωή, καί σχηματίζουν σωστή γνώμη γιά τήν ἐπικαιρότητα, γνώμη πού μπορεῖ νά ἀντιμετωπίζει στοχαστικά τό ἕκαστοτε συμφέρον. Ἐπειτα ἐκείνους πού φέρονται καθῶς πρέπει καί σωστά πρὸς ὅσους ἐπικοινωνοῦν μαζί τους καί ὑπομένουμε εὐκόλα καί ἄνετα τίς δυσάρεστες καί ἀπρεπεῖς συμπεριφορές τῶν ἄλλων, ἐνῶ οἱ ἴδιοι συμπεριφέρονται ἥπια καί ὅπως πρέπει σέ ὅσους συναναστρέφονται. Ἐπιπλέον ἐκείνους πού εἶναι πάντοτε ἐγκρατεῖς στίς ἡδονές καί δέν καταβάλλονται πολύ ἀπό τίς συμφορές, ἀλλά τίς ἀντιμετωπίζουν μέ ἀνδρεία καί ἀνιάξια μέ τή φύση μας ὡς ἀνθρώπων. Τέταρτο, πού τό θεωρῶ καί σπουδαιότερο, ἐκείνους πού δέν διαφθείρονται ἀπό

τά εὐτυχῆ γεγονότα πού τούς συμβαίνουν, οὔτε ἀλλάζουν τόν χαρακτήρα τους οὔτε παίρνουν τά μυαλά τους ἄερα, ἀλλά παραμένουν σταθεροί στήν τάξη τῶν συνετῶν ἀνθρώπων καί δέν χαίρουν περισσότερο γιά τά ἀγαθά, πού κατὰ τύχην ἀπέκτησαν (ἢ κληρονόμησαν π.χ.), παρά γιά ὅσα ἀπέκτησαν ἀπ' τήν ἀρχή μέ τή δική τους ἱκανότητα καί φρονιμάδα. Καί αὐτούς πού δέν ἔχουν πρὸς ἕνα μόνο ἀπ' αὐτά, ἀλλά πρὸς ὅλα τά παραπάνω σταθερά τή θετική στάση τῆς ψυχῆς τους, αὐτούς θεωρῶ καί συνετούς καί τέλειους ἀνθρώπους, πού κατέχουν ὅλες τίς ἀρετές. Αὐτή τή γνώμη ἔχω γιά τούς πραγματικά μορφωμένους ἀνθρώπους».

Οἱ τέσσερις αὐτές γενικές κατηγορίες συμπεριφορῶν καί στάσεων τοῦ πεπαιδευμένου ἀνθρώπου ἔχουν ἀνάγκη ἀπό ἕνα σύντομο σχολιασμό. **Πρῶτα-πρῶτα** τονίζεται ἡ σωστή ἐκτίμηση τῆς πραγματικότητας, ὅσο εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν ἀνάληψη τῆς κατάλληλης κάθε φορά ἐνέργειας καί δράσης. Ἡ ἱατρική μᾶς βοηθάει νά καταλάβουμε τή σπουδαιότητα αὐτοῦ τοῦ χαρακτηριστικοῦ, ἀφοῦ ἡ ἐπιτυχία κάθε θεραπείας ἐξαρτᾶται ἀπό τή σωστή διάγνωση τοῦ ἱατροῦ, γιά τή συγκεκριμένη κάθε φορά ἀσθένεια.

Ἔγτερα ὁ Ἰσοκράτης ὑπογραμμίζει τή μεγάλη σημασία τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς στίς σχέσεις μας μέ τούς ἄλλους καί μάλιστα σέ τέτοιο βαθμό πού οἱ πολλοί αὐτό καί μόνο νά θεωροῦν ὡς κύριο χαρακτηριστικό τοῦ μορφωμένου ἀνθρώπου.

Τρίτον, τό βάρος τῆς μόρφωσης πέφτει στήν ψυχική δύναμη μέ τήν ὅποια ἀντιμετωπίζει ὁ ἄνθρωπος τόσο τίς ἡδονές, ὥστε νά μὴ γίνεται δοῦλος σ' αὐτές μέ ποικίλες μορφές ἐξάρτησης, ὅσο καί τίς συμφορές, ὥστε νά μὴ τόν ἐξουθενῶνουν καί ἐξουδετερῶνουν ἔτσι κάθε δυνατότητά του γιά τήν ἀνάληψη τῆς ἀναγκαίας δράσης. Τό νά διατηρήσει κανεῖς ἀκμαῖο τό ἠθικό του ἀπέναντι σέ ὅποιαδήποτε καταστροφή εἶναι πολύ σημαντικό ὄχι μόνο γιά τήν ἐπιβίωσή του, ἀλλά κυρίως γιά τήν ἀνάκαμψη καί

τή δυναμική του αντίδραση. Ο Διονύσιος Σολωμός, στο ποίημά του «*Ἡ Ἑλληνίδα μητέρα*», ἐξύμνησε ὑπέροχα αὐτή τή δύναμη, λέγοντας:

*«Χαρές καί πλούτη νά καθοῦν
καί τά βασίλεια κι ὅλα,
τίποτα δέν εἶναι,
ἄν στητή μένει ἡ ψυχὴ κι ὀλόρθη».*

Καί ὁ Ἄγγλος ποιητής Ράντζιαρ Κίπλινγκ στο ποίημά του «*Ἄν μπορεῖς...*», λέει σχετικά:

*«Ἄν μπορεῖς στήν τρικυμία νά κρατήσεις
ψυχραιμία...*

*Ἄν μπορεῖς στήν καταστροφή ν' ἀντέξεις
καί νά δώσεις κάποια λύση...*

*Ἄν μπορεῖς νά ὑποτάξεις σῶμα, πνεῦμα καί
καρδιά...*

*Ἄν μπορεῖς στήν καταιγίδα νά μὴ χάνεις
τήν ἐλπίδα...*

*Ἄν μπορεῖς νά εἶσαι ὁ ἴδιος στή καρὰ καί
στήν ὀδύνη...*

*Ἄν ἡ πίστη στήν ψυχὴ σου μπρός σέ τίποτα
δέν σβήνει...*

*Ἄν μπορεῖς κάθε λεπτό σου νά 'ναι μιὰ δημι-
ουργία καί ποτέ σου νά μὴ μένεις μέ τα χέρια
σταυρωμένα...*

*Ἦ, παιδί μου, τότε πιά... θά μπορέσεις ν'
ἀπολαύσεις, ὅπως πρέπει, τή ζωὴ σου... τότε
κι ὁλος ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ ἀσφαλῶς θά 'ναι
δική σου».*

Τέταρτο καί σπουδαιότερο χαρακτη-
ριστικό τοῦ μορφωμένου ἀνθρώπου εἶναι
νά παραμένει συνετός, ὅταν τόν βρίσκουν
εὐτυχῆ γεγονότα, καί νά μὴ χαίρει καί καμα-
ρώνει γιά ὅσα ἀγαθὰ κατὰ τύχην ἀπέκτησε,
ἀλλά γιά ὅσα ὁ ἴδιος ἐδημιούργησε μέ τήν
ἀξιοσύνη καί τή φρονιμάδα του. Εἶναι πολύ
σημαντικό νά εἶναι κανεὶς δημιουργικός
σέ ὅποιοδήποτε τομέα δραστηριοποιεῖται.
Πού σημαίνει, ὅτι δέν ἔχει τόσο σημασία
τί διάβασες, τί ἔμαθες ἢ τι πτυχία τυπικά
κατέχεις, ὅσο τί μπορεῖς νά κάνεις ἀξιοποι-
ώντας τίς δυνατότητες πού σου ἔδωσαν οἱ
σπουδές σου, ἄν σέ μόρφωσαν πραγματικά.

Καί ὁ Ἴσοκράτης καταλήγει στήν ἀπάν-
τησή του ὅτι πραγματικά μορφωμένος
ἄνθρωπος δέν εἶναι ἐκεῖνος, πού διακρί-
νεται σέ μία ἀπό τίς παραπάνω ιδιότητες,
στάσεις ἢ συμπεριφορές, ἀλλά ἐκεῖνος, πού
ἔχει ἀνεπτυγμένες ὅλες τίς δυνάμεις τοῦ
νοῦ καί τῆς ψυχῆς του, ὑπογραμμίζοντας
ἔτσι κατηγορηματικά ὅλο τό πλάτος καί τήν
οὐσία τῆς πραγματικῆς παιδείας. Ἔτσι, κα-

*Στήν Ἀρχαία Ἑλλάδα
ὁ βασικός σκοπός τῆς
παιδείας σέ ὅλη τή ζωὴ
τοῦ ἀνθρώπου, ἦταν
νά γίνεῖ ἀνδρας ἀγαθός.*

τανοοῦμε πληρέστερα τήν ἐπιγραμματική
ἐρωτηματική φράση του «*τίνας οὖν καλῶ
παιδευμένους, ἐπειδὴ τὰς τέχνας καί τὰς
ἐπιστήμας καί τὰς δυνάμεις ἀποδοκιμάζω;*»,
ἡ ὁποία προφανέστατα καταδικάζει τή
μονομερῆ κατάρτιση ἐνὸς ἀνθρώπου σέ
ὅποιαδήποτε ἐπιστήμη, τέχνη ἢ ἐπάγγελμα,
ἡ ὁποία ἀπό μόνη της δέν τοῦ ἐξασφαλίζει
τόν τίτλο τοῦ παιδευμένου ἀνθρώπου.

Κατά συνέπεια, κατανοοῦμε καλύτερα
καί τή γενική καί ἀφοριστική φράση τοῦ
Ἀριστοτέλη στά *Πολιτικά* του, ὅπου πραγμα-
τεύεται καί τό θέμα τῆς παιδείας καί λέει:
*«τό νά ἐπιζητεῖ κανεὶς παντοῦ τό ἀναγκαῖο καί
χρήσιμο, δέν εἶναι ἴδιον ἐλευθέρου ἀνδρός».*
Δέν ταιριάζει, δηλαδή, στόν ἐλεύθερο
ἄνθρωπο (ἀλλά στόν δοῦλο) τό νά ἐπιζητεῖ
σέ κάθε περίσταση τῆς ζωῆς τό ἀναγκαῖο
καί χρήσιμο γιά τίς ὑλικές ἢ συναισθημα-
τικές ἀνάγκες του. Δέν ἐννοοῦσε, βέβαια,
ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι ἀπλῶς οἱ ἐλεύθεροι πολί-
τες ἀσχολοῦνταν μέ τά γράμματα καί τίς
καλές τέχνες καί οἱ δοῦλοι μέ τίς πρακτικές
τέχνες. Ἡ γενικότητα τῆς διατύπωσης τῆς
παραπάνω φράσης του θέλει νά ἐπισημάνει

τήν απελευθερωτική δύναμη, πού έχει ή καλιέργεια τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου μέ τίς ἐπιστήμες καί τίς καλές τέχνες, μέ τήν ὁποία ἀπελευθερώνεται, πράγματι, ὁ ἄνθρωπος ἀπό τό σκοτάδι τῆς ἀγνοίας καί τῆς ἀμάθειας, ἀλλά καί ἀπό τή δουλεία καί τήν καταλυτική ἐξάρτηση ἀπό τίς ὑλικές ἀνάγκες, τίς ἰσχυρές ἐπιθυμίες, τίς ὁρμές καί τά ἔνστικτά του. Ἔτσι, μέ τήν πνευματική καλλιέργεια ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ μιᾶ ἐσωτερική/ψυχική ἐλευθερία, πού δυναμώνει τή βούλησή του πρὸς τήν ἐπιδίωξη καί ἐπιτυχία τοῦ ἀγαθοῦ, πού μόνον αὐτὴ μπορεῖ νά τοῦ χαρίσει τήν εὐδαιμονία.

Μ' αὐτὴ τήν ἔννοια στά χρόνια τῆς Ἀναγέννησης στήν Εὐρώπη τοῦ 15^{ου} καί 16^{ου} αἰῶνα ὀνόμασαν ἐλευθέρια τέχνες (*artes liberales*) τή φιλοσοφία, τίς ἐπιστήμες καί τίς καλές τέχνες γενικά. Τίς εἶπαν, ἐπίσης, ἀνθρωπιστικές ἐπιστήμες, ἀφοῦ πίστεψαν ὅτι μέ τή σπουδή τους, καί ἰδιαίτερα τή σπουδή τῶν ἔργων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητας, ὁ ἄνθρωπος ὀλοκληρώνεται καί κατακτᾷ τήν ἀληθινή του μορφή.

ἦθος καί ἀρετή

Τώρα, σ' αὐτὴ τήν πρώτη καί βασική διάσταση τῆς παιδείας, τῆ σφαιρική, δηλαδή καί ὀλόπλευρη ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου, πρέπει νά ὑπογραμμίσουμε ὅτι κεντρική θέση ἔχει τό ἦθος, ἡ ἀρετή. Μὴν ξεχνᾶμε ὅτι τό ἰδεώδες τῆς παιδείας στήν Ἀρχαία Ἑλλάδα ἦταν ὁ καλὸς ἀγαθὸς πολίτης, νά γίνει δηλαδή ὁ καθένας καλὸς ἄνθρωπος, ὅπως τό ἐννοοῦμε ἀπλά σήμερα. Ἐκτός ἀπό τήν ἰκανότητά του νά ἀσκεῖ ἄριστα ὅποια ἐπιστήμη ἢ τέχνη ἢ ἐπάγγελμα διάλεξε στή ζωή του, θά πρέπει νά μπορεῖ νά πράττει τό ἀγαθὸ παντοῦ καὶ πάντα. Γιατί ἡ ἀγαθὴ πράξη τὸν βοηθεῖ νά διαμορφώσει τό ἄριστον ἦθος καί μέ αὐτό νά ἀποκτήσει τήν εὐδαιμονία στή ζωή του. Ρητὰ καί λιτὰ τό τονίζει αὐτὸ ὁ Ἀριστοτέλης: «*Εὐδαιμονία ἐστὶ*

τό κατ' ἀρετὴν δρᾶν», πού θά πῆ ὅτι μόνον ὅταν κανεῖς ἐνεργεῖ πάντα σύμφωνα μέ τήν ἀρετή, μπορεῖ νά αἰσθάνεται εὐτυχιόμενος.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ὅτι στήν Ἀρχαία Ἑλλάδα ὁ βασικὸς σκοπὸς τῆς παιδείας σέ ὅλη τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου, ἦταν νά γίνει ἄνδρας ἀγαθός. Ἀπὸ μικρὸς μέσα στήν οἰκογένεια ἀσκεῖται νά πράττει σύμφωνα μέ τήν ἀρετή, μέ βάση τήν παιδαγωγική ἀρχή ὅτι ἐνάρετοι γινόμεστε πράττοντας ἀγαθὰ ἔργα καί ὄχι μέ θεωρητική διδασκαλία. Ὁ Ἀριστοτέλης τό τόνιζε αὐτὸ ἐπιγραμματικά στά «*Ἠθικά Νικομάχεια*»: «*Ἄ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, πράττοντες μαθάνομεν*», δηλαδή ὅσα πρέπει νά μάθουμε νά κάνουμε, τὰ μαθαίνουμε πράττοντας αὐτά. Καί, ὅταν οἱ γονεῖς ἔστειλαν πιά τὰ παιδιά τους στοὺς δασκάλους, ζητοῦσαν ἀπ' αὐτοὺς νά φροντίσουν περισσότερο τήν εὐκοσμία, τήν καθὼς πρέπει συμπεριφορά τῶν παιδιῶν τους, παρά τὰ γράμματα καί τήν μουσική.

Σ' αὐτὴν, ὅμως, τὴ φάση τῆς ἐκπαίδευσης τῶν παιδιῶν, ἐκτός ἀπὸ τὸν ἔθισμό τους στήν κόσμια καί ἀξιοπρεπὴ συμπεριφορά, οἱ δάσκαλοι χρησιμοποιοῦσαν σέ εὐρεία κλίμακα «τά ποιήματα ἀγαθῶν ποιητῶν», ἐπικῶν καί λυρικῶν ἀλλά καί ἄλλων ἀργότερα, ὅπως ἀναφέρει ὁ Πλάτωνας στὸν Πρωταγόρα. Ἰδιαίτερα, ὅμως, δίδασκαν τήν *Ἰλιάδα* καί τήν *Ὀδύσεια* τοῦ Ὀμήρου, ὥστε δικαιολογημένα ἐλέγετο γιὰ τὸν Ὀμηροῦ ὅτι «*τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν πεπαίδευκεν οὗτος ὁ ποιητής*». Καί τοῦτο γιατί πίστευαν ὅτι βλέποντας οἱ μαθητὲς τὰ ζωντανὰ παραδείγματα τῶν ἡρώων τῆς μεγάλης λογοτεχνίας, διδάσκονταν τήν ἀρετὴ ἀποτελεσματικότερα ἀπὸ κάθε προφορική θεωρητικὴ διδασκαλία. Αὐτὴ τὴ συνείδηση εἶχε καί ὁ Μακρυγιάννης στά νεότερα χρόνια, ὅταν ἔγραφε στά *Ἀπομνημονεύματά* του: «*Διὰ ὅλα αὐτὰ γράφω ἐδῶ... γιὰ νά χρησιμεύουν στοὺς μεταγενέστερους καί νά μάθουν νά θυσιάζουν γιὰ τὴν πατρίδα τους καί τὴ θρησκεία τους περισσότερη ἀρετὴ...*».

(*Συνεχίζεται στὸ ἐπόμενο τεῦχος*)

ΕΥΔΟΚΙΑ ΜΑΚΡΕΜΒΟΛΙΤΙΣΣΑ

Τοῦ κ. **Ἀνδρέα Δημάκη**, Φιλολόγου - Ἱστορικοῦ

Τόν 11^ο αἰῶνα τήν αυτοκρατορική αὐλή τοῦ Βυζαντίου διακυβέρνησαν τρεῖς γυναῖκες σέ λιγότερο ἀπό ἑκατό χρόνια (Ζωή, Θεοδώρα, Εὐδοκία).

Τό 1067 ἡ Εὐδοκία μετά τό θάνατο τοῦ συζύγου της Κωνσταντίνου Δούκα ἀνέλαβε τή διακυβέρνηση τοῦ κράτους καί συνέβαλε στήν ἐγκαθίδρυση καί τήν ἐπικράτηση τῆς δυναστείας τῶν Δουκῶν.

Ἡ Εὐδοκία ἡ Μακρεμβολίτισσα (1021-1096) ἦταν ἡ δευτέρη σύζυγος τοῦ βυζαντινοῦ αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ι΄ Δούκα (1059-1061) καί ὕστερα τοῦ Ρωμανοῦ Δ΄ Διογένη (1068-1071). Δέν γνωρίζουμε μέ βεβαιότητα τίποτε γιά τήν καταγωγή της. Εἶχε προκισθεῖ μέ ὁμορφιά καί εὐφυΐα, ἔζησε σέ κύκλο λογίων καί ἦταν συγγενής μέ τίς μεγαλύτερες πνευματικές φυσιογνωμίες τῆς ἐποχῆς της.

Ἦταν ἀνεψιά τοῦ πατριάρχη Μιχαήλ Α΄ Κηρουλαρίου (1043-1059).

Πιθανόν πατέρας της ἦταν ὁ Ἰωάννης Μακρεμβολίτης. Στήν ἴδια ἀποδίδονται συγγράμματα, πού σήμερα, ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότητά τους.

Ἐπτά αἰῶνες, μετά τή μεσουράνηση στό πνευματικό στερέωμα τοῦ Βυζαντίου τῆς Εὐδοκίας ἡ Ἀθηναῖδος, ἔλαμψε τό ἀστέρι τῆς λογίας Εὐδοκίας τῆς Μακρεμβολίτισσας. Οἱ δύο αὐτές γυναῖκες εἶχαν μελετήσει σέ βάθος τή φιλοσοφία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καί ἦταν ἐξίσου φιλομαθεῖς καί πολυμαθεῖς. Ἐχειρίζοντο μέ τρόπο ἀριστοτεχνικό τή γλῶσσα, ἦταν καί οἱ δύο ὠραιότατες καί ἐπιπλέον ἡ Μακρεμβολίτισσα διακρινόταν γιά τούς λεπτότατους τρόπους της.

Ἡ Εὐδοκία παντρεύτηκε πρῖν ἀπό τό

1050 τόν Κωνσταντίνο Ι΄ Δούκα καί ἀπέκτησε μαζί του ἑπτὰ παιδιά, τέσσερις γιούς καί τρεῖς θυγατέρες. Ὁ ἕνας ἀπό τούς γιούς τους πέθανε πρῖν ἀπό τό 1059. Ὁ πρωτότοκος Μιχαήλ καί ὁ Κωνσταντῖνος στέφθηκαν συμβασιλεῖς ἀπό τόν πατέρα τους.

Τό 1060 ἡ Εὐδοκία ἀναγορεύτηκε Αὐγούστα ἕναν αἰῶνα μετά τή Θεοφανώ, ἡ ὁποία ἦταν ἡ τελευταία αυτοκράτειρα, πού τῆς εἶχε ἀπονεμηθεῖ αὐτός ὁ τίτλος. Μέ τήν ἀναγόρευσή της ἀπέκτησε τό δικαίωμα νά ἀπεικονίζεται στά ἀργυρά καί χάλκινα νομίσματα τοῦ αυτοκράτορα συζύγου της.

Στίς πηγές μέχρι τό 1066 ἐμφανίζεται μέ τόν τίτλο τῆς Αὐγούστης, σέ χάλκινο νόμισμα μέ ἀπεικόνιση τοῦ συζύγου της καί στά κείμενα τοῦ Μιχαήλ Ἀταλαίτη καί τοῦ Ζωναρά.

Ἡ Εὐδοκία εἶχε ἐμπνεύσει σεβασμό στό στενό περιβάλλον τῆς αὐλῆς καί στόν αυτοκράτορα κατά τά λεγόμενα τοῦ Μιχαήλ Ψελλοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε στενός συνεργάτης, σύμβουλος καί φίλος της.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ι΄ Δούκας ἦταν ἔμπιστος φίλος τοῦ Μιχαήλ Ψελλοῦ καί τοῦ πατριάρχη Κωνσταντίνου Λεικούδη. Ἡ ἀνοδος στό θρόνο τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα ἦταν ἔργο τοῦ Ψελλοῦ, τόν ὁποῖο χρησιμοποίησε ὡς προσωπικό σύμβουλο καί τοῦ εἶχε ἀναθέσει τή διαπαιδαγώγηση τοῦ πρωτότοκου γιοῦ του Μιχαήλ, πού τόν προόριζε ὡς διάδοχό του στό θρόνο. Ὁ αυτοκράτορας ἐξέφραζε τό θαυμασμό του γιά τόν πνευματώδη φιλόσοφο καί τόν εὐγλωττο ρήτορα. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Δούκα ἐκπροσωποῦσε τήν ἀριστοκρατία τῶν πολιτικῶν τῆς πρωτεύουσας, ὅπως ἐκπροσωποῦσε τή στρατιωτική ἀριστοκρατία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τήν ἐποχή αὐτή ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν.

Τό 1065 ή Εϋδοκία δεσμεύτηκε μέ ὄρκο στόν ἄνδρα της νά μὴν παντρευτεῖ μετά τό θάνατό του καί νά ὑπερασπίσει τά δικαιώματα τῶν παιδιῶν τους στο θρόνο. Προτοῦ πεθάνει ὁ αὐτοκράτορας ἀνεκήρυξε τόν ἀδελφό του Ἰωάννη Δούκα καίσαρα, τούς δέ γιούς του Μιχαήλ, Ἀνδρόνικο καί Κωνσταντίο ἄφησε κάτω ἀπό τήν ἐπιτροπεία τῆς συζύγου του Εϋδοκίας, γιατί σύμφωνα μέ τόν Ἰωάννη Σκυλίτζη ἐκτιμοῦσε αὐτήν «ὡς σωφρονεστάτην, ὡς ἀκριβεστάτην παιδαγωγόν καί ἱκανωτάτην εἰς τό νά κυβερνᾶ τά κοινά».

“Όταν πέθανε ὁ ἄνδρας της (21-5-1067), ἀφοῦ ἄσκησε ἐπί ἐπτὰ μῆνες (22 Μαΐου - 31 Δεκεμβρίου) ὡς βασιλεὺς αὐτοκράτωρ τήν ἐξουσία μέ συμβασιλεῖς τούς δύο γιούς της, τό Μιχαήλ καί τόν Κωνσταντίο, παντρεύτηκε τό Ρωμανό Δ΄ Διογένη μέ τήν

αἰτιολογία ὅτι τό κράτος εἶχε ἀνάγκη ἀπό μιᾶ ἰσχυρή προσωπικότητα γιά τήν ἀντιμέτωπιση τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου, ὁ ὁποῖος ἀπειλοῦσε τήν αὐτοκρατορία. Ὁ γάμος ἔγινε τήν 1η Ἰανουαρίου 1068.

Στήν ἐνέργειά της αὐτή ὑπῆρξε ἀντίδραση ἀπό τόν καίσαρα Ἰωάννη Δούκα, πού εἶχε ὀριστεῖ ἀπό τόν ἀδελφό του Κωνσταντίνο Ι΄ Δούκα ὡς ἐγγυητής γιά τή διασφάλιση τῶν δικαιωμάτων διαδοχῆς τῶν τριῶν γιῶν του, ἀπό τόν Μιχαήλ Ψελλό, ὅπως ἐπίσης ἀπό μία μερίδα τῆς ἀριστοκρατίας, ἡ ὁποία δέ συμπαθοῦσε τόν Ρωμανό.

Μετά τό θάνατο τοῦ πρώτου συζύγου της ἐκδηλώθηκαν ὅλες οἱ ἐξαιρετικές ἀρετές τῆς αὐτοκράτειρας Εϋδοκίας, τόσο στό πεδίο τοῦ πνεύματος, ὅσο καί στό πεδίο τῆς πολιτικῆς.

Ἐγινε λαμπρή ἡ διακυβέρνηση τοῦ κράτους ὑπό τό σκῆπτρον της, γιατί ὑπῆρχε «μετά σωφροσύνης εἰς ἀπάσας τάς ὑποθέσεις τοῦ κράτους πράττουσα τά ἀρμόζοντα», ὅπως βεβαιώνει Μιχαήλ ὁ Ψελλός.

Παρουσιάζονταν πάντοτε ὡς πρόεδρος στίς συνεδριάσεις τῆς συγκλήτου καί τῆς γερουσίας, ἀκόμη δέ καί ὄλων τῶν κρατικῶν ὀργανισμῶν. Παρακολουθοῦσε μέ ἀγρυπνο βλέμμα καί ἐνδιαφέρον ὅ,τι ἀφοροῦσε τό κράτος καί τή διοίκησή του. Οἱ δέ γιοί της ἔτρεφαν γιά τήν ἐξαιρετική ἐκείνη μῆτερα σεβασμό, φόβο, ἀλλά καί αἰδημοσύνη.

Μέ τό δεύτερο γάμο της μέ τό Ρωμανό Δ΄ τό Διογένη ἐκδόθηκε γαμήλιο νόμισμα, στό ὁποῖο ἀπεικονίζεται ὁ Χριστός νά εὐλογεῖ τό γάμο τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ζεύγους. Ἐδῶ βλέπουμε μιᾶν ἄλλη ἀναβίωση βυζαντινῶν παραδόσεων, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ ἔκδοση γαμήλιων νομισμάτων ἦταν συνηθισμένη κατά τόν 5^ο αἰῶνα ἐπί τῶν αὐτοκρατόρων Θεοδοσίου Β΄ (408-450), Μαρκιανοῦ (450-457) καί Ἀναστασίου Α΄ (491-518).

Ἐπάρχει στή νομισματοθήκη τῶν Παρισίων ἀνάγλυφο ἐπάνω σέ ἔλεφαντοστό, πού ἀπεικονίζει τόν Ἰησοῦ νά στέφει τήν

Ευδοκία μαζί με τον Ρωμανό. Επίσης, η ίδια παράσταση υπάρχει σε χρυσό νόμισμα του Νομισματικού Μουσείου Αθηνών.

Από τό γάμο τῆς Εὐδοκίας καί τοῦ Ρωμανοῦ ἐγεννήθηκαν δύο γιοί, ὁ Νικηφόρος καί ὁ Λέων, τοὺς ὁποίους ὁ Ρωμανός ἀνεκήρυξε συμβασιλεῖς μαζί μέ τό δευτερότοκο γιό τοῦ Κωνσταντίνου Ι΄ Δούκα, τόν Ἀνδρόνικο.

Μετά τήν ἥττα τοῦ Ρωμανοῦ Δ΄ τοῦ Διογένη στή μάχη τοῦ Μαντζικέρτ (26 Αὐγούστου 1071), ἡ φρουρά τῶν Βαράγγων ἐπαναστάτησε, ἀνακήρυξε αὐτοκράτορα τό μεγαλύτερο γιό τῆς Εὐδοκίας Μιχαήλ Δούκα ὡς Μιχαήλ Ζ΄ (24-10-1071) καί τήν ἀνάγκασε, ὕστερα ἀπό τήν τύφλωση καί θανάτωση τοῦ Ρωμανοῦ Διογένη, νά γίνει μοναχή καί νά κλειστεῖ μαζί μέ τοὺς δύο γιούς τοῦ Ρωμανοῦ σέ μοναστήρι τοῦ Βοσπόρου, πού ἡ ἴδια εἶχε ἀνοικοδομήσει.

Τό 1078, μετά τήν παραίτηση τοῦ γιοῦ τῆς, ὁ νέος αὐτοκράτορας Νικηφόρος Γ΄ Βοτανειάτης, ἀφοῦ ἀνῆλθε στό θρόνο, ἠθέλησε νά νυμφευθεῖ τή βασίλισσα Εὐδοκία, μέ τήν ὁποία διατηροῦσε καί ἀλληλογραφία. Ἡ ἐξόριστη βασίλισσα διατηροῦσε ἀκόμη

ἀκμαία τή σωματική τῆς ὠραιότητα καί τή δύναμη τοῦ πνεύματος. Ἐπομένως δέν εἶναι ἀδικοιολόγητη ἡ ἐκλογή τοῦ Νικηφόρου, πού προτίμησε τήν Εὐδοκία, ἀντί τῆς κόρης τῆς Ζωῆς, τῆς ὠραιότατης, κατά τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς, βασιλοπούλας.

Τό γάμο Εὐδοκίας καί Νικηφόρου ἐμπόδισε ὁ εὐσεβέστατος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κοσμάς. Ὑστερα ἀπό ὅλα αὐτά ἡ Εὐδοκία ἀρνήθηκε τόν ἐν λόγω γάμο. Ἐλαβε ὁμως τήν ἄδεια νά ἐπιστρέψει στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου πέρασε τό ὑπόλοιπο τοῦ βίου τῆς ὡς τήν πρώτη σταυροφορία (1096) ἀσχολούμενη πιθανόν μέ τή μελέτη καί τή συγγραφή.

Ἐγραψε τά ἐξῆς ἔργα: «Ὁ πλόκαμος τῆς Ἀριάδνης», «Περί διαίτης μοναζουσῶν», «Τί δεῖ τās βασιλίδας ἀσκεῖν» κ.ἄ. Πολλοί ὑποστηρίζουν ὅτι εἶναι ἡ συγγραφέας καί τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συγγράμματος «Ἰωνίας» ἧτοι «συναγωγή θεῶν, ἡρώων τε καί τῶν περὶ αὐτοὺς μεταμορφώσεων, μύθων τε καί ἀλληγοριῶν».

Συμπερασματικά κατά τήν περίοδο τῆς βασιλείας τῆς δόθηκε ἐξαιρετική ὠθηση στά γράμματα καί στίς τέχνες στό Βυζάντιο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Νεώτερον Ἐγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν «Ἡλίου», τόμος Θ΄, Ἄρθρο «Εὐδοκία», Ἀθῆναι 1977.
- Μεγάλη Σοβιετική Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμος ΙΒ΄, Ἐκδοτική Ἐταιρεία «ΑΚΑΔΗΜΟΣ» Α.Ε., Ἀθήνα, 1979.
- Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, τόμος Γ΄, Ἐκδοτική Ἀθηνῶν Α.Ε., 1985.
- ΕΥΦΡΟΣΥΝΗΣ Κ. ΛΟΝΤΟΥ-ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ἐξάβιβλος, Ἀθῆναι 1939.
- Ἐθνικό Ἴδρυμα Ἐρευνῶν, Ἰνστιτούτο Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, «ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ», τόμος ΙΒ΄, Ἀθήνα 1998.
- Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἐκδοτική Ἀθηνῶν Α.Ε., τόμος Η΄, Ἀθῆναι 1979.
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΟΣΤΡΟΓΚΟΡΣΚΥ, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, τόμος Β΄, Ἱστορικές Ἐκδόσεις Στέφανος Βασιλόπουλος, Ἀθήνα, 1979.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΚΥΛΙΤΖΗ, Χρονογραφία.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ - Ο ΑΕΤΟΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ

Τοῦ κ. **Δημ. Γ. Μπράνη**, Πολ. ἐπιστήμονα,
τ. Σχολικοῦ Συμβούλου Δημ. Ἐκπ.

Ο ΑΕΤΟΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ!

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ὁ Ἀετός τῆς Ρούμελης, εἶναι ὁ ἠρωϊκός καί θρυλικός ἥρωας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821. Τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1821 πολέμησε μέ τούς συντρόφους του στό Γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας, τοῦ σημερινοῦ Σπερχειοῦ, τούς Τούρκους. Πολέμησε γενναίως καί ἀνδρείως τόν προαιώνιο ἐχθρό τῆς Ἑλλάδας.

Πρὶν τῆ διεξαγωγή τῆς Μάχης, πραγματοποιεῖ στό χωριό ΚΟΜΠΟΤΑΔΕΣ τῆς Φθιώτιδας, ἐλάχιστα ἀπέχον ἀπό τήν πόλη τῆς Λαμίας κι ἀκριβῶς δίπλα ἀπό τόν ποταμό Σπερχειοῦ καί ἔχον ὡς φόντο τό ὄρος Οἶτη, νοτίως καί βορείως τό ὄρος Οἶθρυσ, μέ τούς συντρόφους του, Συμβούλιο γιά τό ποῦ θά πρέπει νά περιμένουν τούς Τούρκους πού μέ ἀρχηγούς τούς Πασάδες Κιοσέ Μεχμέτ καί Ὁμέρ Βρυῶνη ξεκίνησαν νά καταπνίξουν τήν Ἐπανάσταση.

Τό Συμβούλιο τό ἔκανε κάτω ἀπό τά πανύψηλα πλατάνια τῆς Πλατείας τῶν Κομποτάδων, πού ἔτσι κατέστησαν ἱστορικά. Ἐκεῖ ὑπάρχει καί ἡ προτομή τοῦ Ἀετοῦ τῆς Ρούμελης τοῦ Ἐθνικοῦ Ἡρώα Ἀθανασίου Διακού.

ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΗ ΠΤΥΧΗ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ

Ἡ στρατηγική του γιά τή μάχη εἶχε ὡς

ἐξῆς: Στή θέση «ΚΟΜΠΟΤΑΔΕΣ» συγκέντρωσε πολλά τετράποδα ζῶα: ἵππους, ὄνους καί ἡμιόνους καί τά ἔβαλε νά τρέξουν, ὅσο δυνατά μπορούσαν, γιά νά παραπλανήσουν τούς Τούρκους. Τό σκεπτικό του ἦταν νά σπκωθοῦν σύννεφα κονιορτοῦ –σκόνης– καί νά νομίσουν οἱ Τούρκοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι πολυάριθμοι.

Τό στρατήγημα μαρτυρεῖ –ἀσχέτως ἐκβάσεως– στρατηγική εὐφυΐα καί τόν πόθο γιά λευτεριά καί λύτρωση. Τόν πόθο γιά ἀπαλλαγὴ ἀπό τό βαρὺ καί μακροχρόνιο Ὄθωμανικό ζυγό!

Η ΜΑΧΗ

Ἡ μάχη διεξήχθη στό Γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας – τοῦ σημερινοῦ Σπερχειοῦ. Πολυάριθμοι οἱ Τούρκοι, ὀλιγάριθμοι, «σταγόνα στόν ὠκεανό» οἱ Ἕλληνες. Τούς βλέπουν καί μένουν ἀγέρωχοι, ἀπτόητοι, ἀτάραχοι, βράχοι ἀκλόνητοι. Τούς πολεμοῦν μέ ἀπίστευτο ἠρωϊσμό. Μέ ἀπίστευτη ἀνδρεία καί γενναιότητα. Μάχονται καί πολεμοῦν γιά τίς ἀξίες καί τά ἰδανικά, ὅπως πολέμησαν οἱ Μαραθωνομάχοι, οἱ Θερμοπυλομάχοι, οἱ Σαλαμινομάχοι, οἱ Βυζαντινομάχοι.

Τό θάνατο δέν τόν φοβοῦνται, τόν περιφρονοῦν. Πολεμοῦν γιά τό ΔΙΠΤΥΧΟ: ΘΡΗΣΚΕΙΑ - ΠΑΤΡΙΔΑ. Δύο πόλοι ἐνωμένοι κι' ἀδιάσπαστοι μέσα στοὺς αἰῶνες. Ἀγωνίζονται εὐκλεῶς καί πέφτουν ἠρωϊκῶς.

ΤΟ ΞΙΦΟΣ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος πολεμáει τόν προαιώνιο ἐχθρό τῆς Ἑλλάδας ὡς ἄλλος Λεωνίδας. Σπάει τό σπαθί του. Σπάει ἀπό τή χειμαρρώδη ὀρμή τοῦ Ἄετοῦ τῆς Ρούμελης κατὰ τοῦ προαιώνιου ἐχθροῦ τῆς Ἑλλάδας. Τόν πολεμáει καί τόν μάχεται μέ ἀνυπέρβλητο ἠρωϊσμό. Ἡ μάχη εἶναι γιγαντιαία. Βροντερή. Ὀμηρική. Τραυματίζεται!

ΣΥΛΛΗΨΗ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ

Τραυματισμένος ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, φεύγει, μέ ὄσες δυνάμεις τοῦ ἀπέμειναν, πρὸς τὰ ἐπάνω.

Πρὸς τό ὄρος ΚΑΛΛΙΔΡΟΜΟ. Ἀνηφορίζει τὴν πλαγιά.

Ἐκεῖ, κάποια στιγμή, συλλαμβάνεται. Συλλαμβάνεται καί μεταφέρεται μέ ἕναν ἡμίονο στό Ζητούνι. Ἔτσι, λεγόταν τότε ἡ Λαμία.

Στό σημεῖο δέ, πού ἔγινε ἡ σύλληψή του, στήθηκε μιὰ μαρμάρινη πλάκα.

Γράφει: «ΕΝΤΑΥΘΑ ΣΥΝΕΛΗΦΘΗ, ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΕΝΟΣ, ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΟΝ ΤΟΥ 1821 Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ ΤΗΣ ΑΛΑΜΑΝΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ».

Ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι τοῦ τάζουν «τόν Οὐρανὸ μέ τ' ἄστρα». Τοῦ λένε ὅπως ἐπικράτησε ἀπὸ τῆ δημῶδη ποίηση: «Γίνεσαι Τοῦρκος, Διάκο μου, τὴν Πίστη σου ν' ἀλλάξεις;».

Καί ἡ ἀπάντησις ἠρωϊκὴ καί γενναία: «Ἐγὼ, Γραικὸς γεννήθηκα καί Γραικὸς θά πεθάνω. Δέν ἀλλαξοπιστῶ. Δέν ἀλλάζω τὴν Πίστη μου καί τὴ Θρησκεία μου. Τὴ Θρησκεία τοῦ Γλυκυτάτου Ναζωραίου».

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ὁ Ἄετός τῆς Ρούμελης, ὁ Ἐθνικός ἦρωας τῆς Ἀλαμάνας ὀδηγεῖται στὸν διὰ τῆς πυρᾶς θάνατο, ὡς ἔάν ἦταν ἕνας ἄμνος. Ἀνασκοποῖζεται!

Δέν δέχτηκε «τόν Οὐρανὸ μέ τ' ἄστρα»,

πού τοῦ ἔταξαν οἱ Τοῦρκοι. Δέν ἀλλαξοπίστησε. Δέν προσκύνησε τό Ἰσλάμ! «ΓΡΑΙΚΟΣ ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ, ΓΡΑΙΚΟΣ ΠΕΘΑΙΝΕΙ!».

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος ἔγινε Ἐθνομάρτυρας. Μαρτύρησε φρικτά:

«Γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν Πίστη τὴν ἀγία καί τῆς Πατρίδας τὴν Ἐλευθερία».

Μαρτύρησε γιὰ τὴν Πίστη. Μαρτύρησε γιὰ τό Ἔθνος. Ἐγινε Ἐθνικός ἦρωας. ἦρωας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασις τοῦ 1821 θρυλικός.

Ὁ θάνατος τοῦ Ἀθ. Διακού θέτει στό προσκῆνιο κάθε χρόνου τὴν μία καί ἀνεπανάληπτη πραγματικότητα ὅτι Ὁρθοδοξία καί Ἔθνος, Ἔθνος καί Ὁρθοδοξία ἦταν πάντοτε δύο πόλοι ἀρρηκτὰ ἐνωμένοι. Ἀδιάσπαστοι. Καί, ἔτσι θά πρέπει νά μένουν πάντοτε. Ἄρρηκτοι καί ἀδιάσπαστοι.

Τό θέλει ὁ Θεός. Τό θέλει καί Ὁλος ὁ Ἑλληνικός Λαός. Ὁλος ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς. Καί μᾶς ὑπενθυμίζει, ὅτι δέν μπορούμε νά ἀντιμετωπίζουμε μέ ἐπιπολαιότητα καί ἰδεοληψίες τὰ μεγάλα θέματα τῆς ἐθνικῆς μας ταυτότητας.

ΜΙΑ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ-ΕΚΠΛΗΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΦΙΛΟΘΗΗ

Τῆς κ. **Ζωῆς Γκενάκου**, Φιλολόγου

Στό τέλος τῆς σχολικῆς χρονιᾶς -11 Ἰουνίου 2019- στό πλαίσιο τοῦ διασχολικοῦ πολιτιστικοῦ προγράμματος «Ψηφίδες ἔκφρασης: ψηφιδωτῶν ποίησις - φιλοκαλικές ψηλαφίσεις» παρουσιάστηκε στό ἀρχοντικό τῆς οἰκογενείας Μπενιζέλου, στό κέντρο τῆς Ἀθήνας, μιᾶ θεατρική παράσταση ἀφιερωμένη στήν Ἁγία Φιλοθέη.

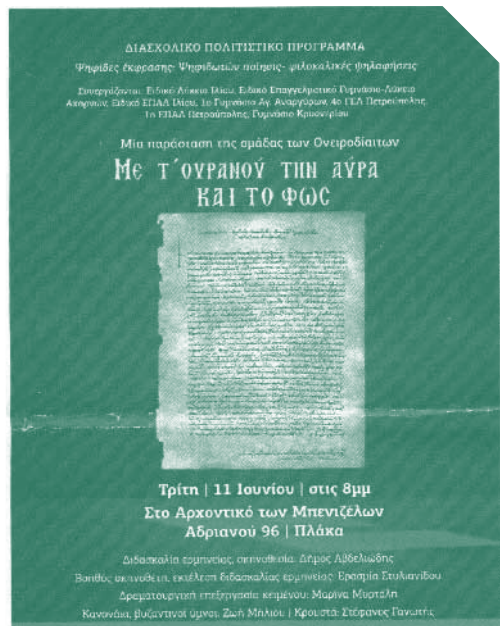
Ὅπως εἶναι γνωστόν ἡ ζωή καί ἡ δράση τῆς «Κυρᾶς τῶν Ἀθηνῶν», ὅπως ἀποκαλοῦσαν τήν Ἁγία, δεσπόζει τόν 16^ο αἰῶνα στήν τουρκοκρατούμενη Ἀθήνα καί ἀποτελεῖ ἕνα ἀσύγκριτο παράδειγμα ἔθνικῆς καί θρησκευτικῆς προσφορᾶς.

Ἄγνωντας θρησκευτικές καί φυλετικές διακρίσεις, ἡ Ρεβούλα Μπενιζέλου ἴδρυσε στό κέντρο τῆς Ἀθήνας ἕνα Μοναστήρι κατ' ἀρχήν γιά νά βοηθήσει τήν κακοποιημένη γυναίκα -ὀρθόδοξη ἢ μουσουλμᾶνα ἀδιάφορο-.

Στόχος νά τή γιатρέψει, νά τῆς μάθει γράμματα, νά τήν κατηχήσει ἄν ἦταν χριστιανή καί τέλος νά τῆς μάθει μιᾶ τέχνη γιά νά μπορεῖ νά ζήσει μέ τιμή κι ἀξιοπρέπεια.

Παράλληλα, ὁποῖος εἶχε ἀνάγκη, γέρος, ἄρρωστος, φτωχός ἢ καταδιωκόμενος εὔρισκε προστασία στόν Ξενώνα, τό Γηροκομεῖο, τό Ὀρφανοτροφεῖο καί τά ἄλλα ἱδρύματα τῆς Μονῆς. Καί τό ἐκπληκτικό καί ἴσως μοναδικό στήν ἱστορία τῆς τουρκοκρατίας εἶναι ὅτι μέ λεπτομέρειες ὅλη αὐτή ἡ μεγάλη καί πολυσχιδῆς δραστηριότης τῆς Μονῆς περιγράφεται μέ στοιχεῖα σέ ἔγγραφο τῆς Βενετικῆς Γερουσίας, ἡ ὁποία καί τήν ἐνίσχυσε οικονομικά σέ περίοδο μεγάλου διωγμοῦ.

Τῆ ζωή καί τή δράση τῆς «Κυρᾶς τῶν

Ἀθηνῶν» παρουσίασε στήν αὐλή τοῦ ἀρχοντικοῦ τῆς -πού θεωρεῖται μοναδικό διασωθέν κτίσμα τοῦ 16^{ου} αἰῶνα- μιᾶ θεατρική ομάδα ἀπό μαθητές ἐπτά διαφορετικοῦ τύπου σχολείων, Λυκείων καί Γυμνασίων, Εἰδικῆς καί Γενικῆς Ἀγωγῆς καί Ἐκπαιδευσεως. (Εἰδικό Λύκειο Ἰλίου, Εἰδικό ΕΠΑΛ Ἰλίου, 1^ο Γυμνάσιο Ἁγίων Ἀναργύρων, 4^ο ΓΕΛ Πετρούπολης, 1^ο ΕΠΑΛ Πετρούπολης καί Γυμνάσιο Κρουνηρίου).

Ἡ θεατρική αὐτή ομάδα, παρά τό διαφορετικό δυναμικό, συνέθεσε ἕνα ἄρμονικό σύνολο βασισμένο στό σεβασμό τῆς διαφορετικότητος καί τῆς μοναδικότητος τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, παρουσίασε μιᾶ παράσταση πού ἐνθουσίασε καί ἐνέπνευσε.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΑΚΡΟΠΟΛΗ & ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ»

Σέ ένα ιδιαίτερα ένδιαφέρον πρόγραμμα είχαν τήν εύκαιρία νά συμμετάσχουν μαθητές τής Α΄ Λυκείου κατά τό σχ. έτος 2018-2019. Τίτλος του «Ακρόπολη & Αναστήλωση» καί προσφέρθηκε από τό Ύπουργείο Πολιτισμού καί Άθλητισμού, διά τής Ύπηρεσίας Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης.

Έλαβαν μέρος 14 Λύκεια τής Αττικής μέ 25 μαθητές τό καθένα, τόν Μάρτιο του 2019. Σύμφωνα μέ τό πρόγραμμα τής άνωτέρω ύπηρεσίας, οί εκπαιδευτικοί -δύο από κάθε σχολείο- παρακαλούθησαν ένα ενημερωτικό σεμινάριο από τούς/τίς ύπεύθυνους/ες του προγράμματος σέ χώρο του Μουσείου Ακροπόλεως, πού ολοκληρώθηκε μέ μία επίσκεψη-ξενάγηση στό Μουσείο, ώστε νά διαμορφώσουν οί εκπαιδευτικοί μία πλήρη εικόνα. Στη συνέχεια 7 σχολεία ανά ήμέρα, καθηγητές/τριες καί μαθητές/τριες, επισκέφθηκαν τόν βράχο τής Ακροπόλεως καί ακριβώς στόν χώρο αυτό ενημερώθηκαν από τούς ειδικούς τεχνίτες τής ύπηρεσίας αναστήλωσης καί παρακολούθησαν εργασίες αναστήλωσης από τό εξειδικευμένο τεχνικό προσωπικό, ένα σχολείο ανά ήμίωρο, ανά σταθμό εργασίας καί συντήρησης. Οί μαθητές είχαν τήν μοναδική έμπειρία νά δούν από κοντά καί νά ενημερωθούν γιά τόν τρόπο άποκατάστασης τών μαρμάρων του Παρθενώνα, νά δούν in situ πώς γίνεται ό καθαρισμός καί ή άποκατάσταση μαρμάρων πού έχουν φθορές ή αλλιώσεις από τίς καιρικές συνθήκες στό πέρασμα τών αιώνων καί νά δοκιμάσουν οί ίδιοι νά καθαρίσουν καί νά άπομακρύνουν μέ τά ειδικά ξέστρα καί έργαλεία ή ύγρά τά

άλατα καί ό,τι άλλο είχε επικαθήσει επί τών επιφανειών.

Αυτού του είδους οί εκπαιδευτικές δράσεις είναι πολύ σημαντικές καί άνοίγουν όρίζοντες στό παιδιά γιά νά στραφούν καί πρός τίς λεγόμενες «κλασσικές» σπουδές, ή ακόμα εάν κινηθούν σέ άλλα επιστημονικά πεδία νά έχουν μία ενημέρωση γιά τή σημασία καί τό πολιτιστικό «βάθος» τής πατρίδας τους.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.

Είναι αίτια χαράς κάθε πληροφορία πού φτάνει σέ μās καί σχετίζεται μέ τή διάδοση τής διδασκαλίας τής έλληνικής γλώσσας εκτός Ελλάδος.

Πληροφορούμαστε από τίς ειδήσεις του «Αθηνάϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων» (ΑΠΕ-ΜΠΕ) τόν Ιούλιο του 2019, ότι στην πολιτεία Ντελαγουέαρ (Delaware) τών Η.Π.Α. ξεκινά καί επισήμως ή λειτουργία παραρτήματος του Σχολείου Νέας Έλληνικής Γλώσσας του Α.Π.Θ.

Στήν είδηση του ΑΠΕ, αναφέρεται ότι τήν έγκριση του άνωτέρω προγράμματος υπέγραψε ή Ίδια ή Ύπουργός Παιδείας τής άνωτέρω πολιτείας, δίνοντας έτσι ιδιαίτερη βαρύτητα στό γεγονός, προσδίδοντας του κύρος καί δείχνοντας ότι ή ελληνική γλώσσα δέν σχετίζεται μόνο μέ τή χρήση κάποιων λέξεων γιά τίς καλοκαιρινές διακοπές.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ (SOURCES CHRÉTIENNES)

Κάτω από τόν άνωτέρο τίτλο, στεγάζεται μιά πολύ μεγάλη προσπάθεια πού έχει δώσει στή θεολογία καί ευρύτερα στήν παγκόσμια γραμματεία, έργα τών Πατέρων τής Έκκλησίας. Πρόκειται γιά μιά εργασία έκδοσης κριτικού κειμένου πού μαζί μέ τήν παράλληλη του Corpus Christianorum έχουν υποκαταστήσει τό κολοσσιαίο έργο τής Έλληνικής καί Λατινικής Πατρολογίας του Jacques Paul Migne. Πρίν από έβδομηντα έπτά χρόνια, ξεκίνησε αυτή ή δύσκολη προσπάθεια μέσα στή δίνη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ως προσφορά έλπίδας στον σπαρασσόμενο κόσμο. Ίδρυτές τής σειράς αυτής, ήσαν τρεις μεγάλοι Γάλλοι θεολόγοι, Ίησουίτες, οί: Henri de Lubac (1891-1991), Jean Danielou (1905-1974) καί Claude Mondésert (1906-1990). Έβδομηντα έπτά χρόνια μελετών καί έκδόσεων, προσφορά στον χριστιανικό κόσμο. Γιά τήν ιστορία αναφέρουμε ότι μέχρι σήμερα έχουν έκδοθει 560 τόμοι, μέ πρώτον

έκδοθέντα τό 1942 πού περιελάμβανε τό έργο του άγ. Γρηγορίου Νύσσης, Είς τόν βίον Μωϋσέως, καί τελευταίους μέ αύξοντα αριθμό 600, Κυρίλλου Άλεξανδρείας, Σχόλια εις τό κατά Ίωάννην, βιβλ. 1ον (2018), 602, Τερωνύμον, Σχόλια εις τόν Δανιήλ (2019), 603, Ίλαρίου του Πουατιέ (Πικταύων), Σχόλια εις τούς Ψαλμούς, τ.ΙΙΙ, Ψαλ. 62-66, (2019).

Ό πατερικός λόγος όφείλει νά αποκτήσει μιά θέση στή ζωή τών πιστών καί τής Έκκλησίας στήν έποχή μας. Καί είναι μέν άληθές, ότι ή έποχή μας καί ό τρόπος ζωής μας μάς αποκόπτουν από τίς πνευματικές μας ρίζες. Παρ' όλα αυτά όμως ή μελέτη τών πατέρων μας, ειδικά γιά έμάς τούς όρθόδοξους πού έπισημαίνουμε παντού ότι είμαστε «Έκκλησία τών Πατέρων», πρέπει νά λάβει συστηματικό χαρακτήρα. Δέν πρέπει νά εγκαταλειφθει. Γι' αυτό καί οί διδάσκοντες τά σχετικά μαθήματα στίς Θεολογικές μας Σχολές, αλλά καί οί σχετιζόμενοι –κυρίως γραμματολογικά στίς Φιλοσοφικές μας Σχολές– πρέπει νά συντελέσουν στήν ευρύτερη

διάδοση τών κειμένων αυτών μέ μελέτες κατανοητές από τούς μέσης καί άνώτερης παιδείας πιστούς.

Γι' αυτό είναι έξόχως συγκινητικό νά σέ υποδέχεται ή σειρά τών τόμων τών Sources Chrétienues, στήν πρώτη αίθουσα τής Βιβλιοθήκης του Καθολικού Ίνστιτούτου στό Παρίσι. Έκτός από τή Δυτική Χριστιανοσύνη, πρέπει κυρίως νά τούς ακούσουμε έμεις.

Γ.Μ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΥΡΙΚΑΚΗΣ (1928-1/12/2018)

Ὁ ἀείμνηστος Γεώργιος Μαυρικάκης, γεννήθηκε στή Νεάπολη Λασηθίου Κρήτης. Ἄριστος μαθητής, σπούδασε στή Μαθηματική Σχολή τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν. Διορίστηκε στή Μέση Ἐκπαίδευση καί φοίτησε στήν τότε μετεκπαίδευση, στό Διδασκαλεῖο Μέσης Ἐκπαιδύσεως ἀποκτώντας ἔτσι τυπικά καί οὐσιαστικά προσόντα γιά τήν ὑπηρεσιακή του ἐξέλιξη καί σταδιοδρομία. Προήχθη σέ Λυκείαρχο καί σέ Γενικό Ἐπιθεωρητῆ Μέσης (Δ/θμίας σήμερα) Ἐκπαιδύσεως (ΓΕΜΕ). Εὐγενής καί διακριτικός, διακρινόταν γιά τήν θερμή του πίστη καί τή συνεπή πνευματική του ζωή. Διακόνησε γιά δεκαετίες ὡς κυκλάρχος Φιλικῶν Κύκλων Ἀνδρῶν.

Ἀπό τήν νεανική του ἡλικία ὑπῆρξε τακτικό καί συνεπές μέλος τῆς Χ.Ε.Ε.Α. καί

τῆς Χ.Ε.Ε. καθὼς καί μέλος τοῦ Δ.Σ. τοῦ «Ἀπ. Παύλου». Τά τελευταῖα χρόνια ἡ βεβαρυμένη ὑγεία του δέν τοῦ ἐπέτρεπε τή συμμετοχή σέ ἐκδηλώσεις καθὼς καί τήν προσφιλή του συγγραφική ἐνασχόληση, καθὼς γιά δεκαετίες ὑπῆρξε τακτικός ἀρθρογράφος στά περιοδικά «Ἑλληνοχριστιανική Ἀγωγή», «Ἀκτίνες» κ.ἄ. Κυρίως θέματα τῶν ἄρθρων του ἦταν τά ἐπιστημονικά πεδία πού σχετίζονται μέ τήν Ἀστρονομία, μέ τήν ἔννοια τοῦ χρόνου, τή διδακτική τῶν μαθηματικῶν, κ.λπ.

Νυμφευμένος μέ τήν ἐπίσης φιλόλογο ἐκπαιδευτικό Ἀθηναίδα Σκαρδάση, ἀπέκτησαν ἕξι τέκνα, καί γιά ὅσους τόν γνωρίσαμε, ὑπῆρξε πρότυπο πατέρα καί οἰκογενειάρχη. Ὁ Θεός νά ἀναπαύει τήν ψυχή του.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΡΔΕΛΛΗΣ (9/2/1937-23/4/2019)

Τά Μέλη, οἱ συνεργάτες καί οἱ φίλοι τῆς Χριστιανικῆς Στέγης Βόλου «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος», πενθοῦν. Λυποῦνται βαθύτατα γιατί δέν θά εἶναι πλέον μαζί τους ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ὁποῖου ἡ παρουσία ἦταν ἄρρηκτα συνοδεμένη μέ τό πνευματικό-ἐκπαιδευτικό ἔργο αὐτῆς τῆς Στέγης.

Ὁ ἀείμνηστος Κώστας Σαρδέλλης σπούδασε Φυσική στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἐργάστηκε στήν Ἀθήνα καί κυρίως στό Βόλο, ὅπου διετέλεσε Γυμνασιάρχης σέ

Γυμνάσιο τῆς πόλης. Διετέλεσε πρόεδρος τῆς στέγης «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος» ἐπί πολλά ἔτη.

Τή θέση αὐτή τήν ὑπηρέτησε «ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καί τῆς ἰσχύος αὐτοῦ», ὅπως ἐξάλλου καί τό λειτούργημά του ὡς ἐκπαιδευτικοῦ καί αὐτό τοῦ οἰκογενειάρχου. Μέ τήν ἀντάξια σύζυγό του δημιούργησαν οἰκογένεια-πρότυπο «τήν κατ' οἶκον ἐκκλησία» καί χάρηκε παιδιά καί ἐγγόνια.

Τά Μέλη οἱ συνεργάτες καί οἱ φίλοι τῆς

Στέγης θά θυμούνται για πάντα τήν ήρεμη, σεμνή, χαμογελαστή μορφή τοῦ προέδρου της, τόν μεστό πνευματικό του λόγο, τόν διοργανωτή τῶν ἡμερήσιων ἐκδρομῶν μέ τό πλούσιο προσκυνηματικό, ἱστορικό, γεωγραφικό ψυχαγωγικό πρόγραμμα.

Ἄλλα αὐτά καί ἄλλα πολλαπλάσια θά ἀνήκουν πλέον στό «τότε», ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος Σαρδέλλης ἦταν μαζί μας.

Γιατί τώρα αὐτός ἀναπαύεται «ἐν σκηναῖς δικαίων», «ἐν χώρα ζώντων». Ἐμεῖς μένουμε μόνοι μας καί θά ἐπαναλαμβάνουμε, ὅσο ζοῦμε, μέ πόνο ψυχῆς, πώς χάσαμε τόν πολυτιμότερο φίλο, τόν ἀνεπανάληπτο συνεργάτη, τόν φίλιτο ἀδελφό μας.

Αἰωνία θά εἶναι ἡ μνήμη του καί γλυκύτατη ἡ ἀνάμνησή του.

Νά σημειωθεῖ ὅτι στίς 15.5 2019 πραγματοποιήθηκε στό Βόλο μεγάλη συνάντηση τῶν ἀποφοίτων του 2^{ου} Γυμνασίου-Λυκείου Βόλου, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καθηγητή τόν Κωνσταντῖνο Σαρδέλλη καί οἱ τρεῖς ὁμιλητές,

ἀφιέρωσαν τίς ὁμιλίες τους στή μνήμη του, ἐπιλέγοντας μερικά περιστατικά ἀπό τή ζωή του. Πρόκειται για τοὺς: Κωνσταντῖνο Μαυρομάτη, πρώην λυκείαρχο τοῦ ἀνωτέρω σχολείου καί τοὺς παλαιούς μαθητές του: Κωνσταντῖνο Γουργουλιάνη, πρώην πρύτανη τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας καί Κωνσταντῖνο Λούλη, ἐπιχειρηματία καί πρώην πολιτικό διοικητή τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Ἐξάλλου κατά τό μνημόσυνό του, τῆς 1.6.2019, παρέστη καί λειτουργῆσε ὁ ἐκ Βόλου καταγόμενος μητροπολίτης Κερκύρας κ.κ. Νεκτάριος, ὁ ὁποῖος ἦταν ἐπίσης μαθητής τοῦ Κωνσταντῖνου Σαρδέλλη, τόσο στό σχολεῖο ὅσο καί στίς Χριστιανικές Μαθητικές Ὅμάδες (ΧΜΟ) τοῦ «Ἀποστόλου Παύλου». Τό τέλος δέ τοῦ κηρύγματός του, τό ἀφιέρωσε στίς μνήμες ἐκείνης τῆς ἐποχῆς πού μέ τή ζωή του, τίς ὁδηγίες του καί τή σωστή καθοδήγησή του τόν ἐνέπνευσε καί τόν στήριξε στίς πνευματικές του ἀναζητήσεις.

Βιβλίο-παρουσιάσεις

Ευάγγελος Ίω. Κιούσης

Λεξικό λογίων φράσεων τῆς Νεοελληνικῆς

Ἀθήνα, 2019 (β' έκδ.), σ. 676, αυτοέκδοση.

Ὁ ἐκλεκτός φιλόλογος καί Γυμνασιάρχης κ. Ευάγγελος Κιούσης ἐξέδωσε σέ ἕναν ὀγκώδη τόμο ἐξ 676 σ., σέ δεύτερη ἔκδοση, συμπληρωμένη καί βελτιωμένη, τό «Λεξικό λογίων φράσεων τῆς νεοελληνικῆς». Συστηματικός στήν ἐργασία του ὁ κ. Κιούσης, ἐργάζεται μεθοδικά καί στό λεξικό αὐτό ὅπως καί σέ ἄλλα ἀντίστοιχα προγενέστερα ἔργα του.

Ὁ σ. στό ἐγχείρημά του αὐτό, πέτυχε νά συγκεντρώσει καί νά κατατάξει πλῆθος λογίων φράσεων, πού ἀκόμα καί σήμερα χρησιμοποιοῦμε καί προέρχονται ἀπό τήν ἀρχαία, βυζαντινή καί λόγια παράδοσή μας. Κάποιες ἀπό τίς φράσεις αὐτές, ἄλλοι τίς χρησιμοποιοῦν γνωρίζοντας τή σημασία τους καί ἄλλοι, πολλές ἐξ αὐτῶν, χωρίς νά γνωρίζουν τό ἀκριβές τους νόημα.

Ὁ κ. Κιούσης ἀνέλαβε καί ἔφερε εἰς πέρας ἕνα ἐπίπονο ἔργο τό ὁποῖο ὁ ἀναγνώστης ἀντιλαμβάνεται ἀμέσως μέ τό ἄνοιγμά του. Γιατί δέν παραθέτει ἀπλῶς τή φράση, ἀλλά δίνει καί τό ὀρθό νόημα καί τήν ἀρχική της σημασία, ἐπεξηγεῖ, δίδει τήν ἀρχική της προέλευση, παραθέτει παραδείγματα ἀπό σύγχρονες πηγές πού τή χρησιμοποιοῦν καί κατορθώνει ἐν τέλει νά δείξει τήν ἀδιάκοπη συνέχεια καί ἐνότητα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας.

Τό ἔργο αὐτό δέν εἶναι ἀναγκαῖο μόνο στούς φιλόλογους, ἀλλά καί σέ κάθε μορφωμένο Ἕλληνα. Ὁ κ. Κιούσης ἀξίζει συγχαρητηρίων καί ἐπαίνων, ὄχι μόνο γιά τόν κόπο πού κατέβαλε, ὄχι μόνο γιά τό χρόνο πού «δαπάνησε», ἀλλά κυρίως γιατί σέ περίοδο οἰκονομικῆς κρίσης, ἀνέλαβε καί τό οἰκονομικό κόστος, ἀφοῦ τό ἔργο αὐτό δέν ἐξεδόθη ἀπό κάποιο ἐκδοτικό οἶκο, ἀλλά εἶναι αυτοέκδοση. Εἶναι μιὰ προσπάθεια πού ὅλοι πρέπει νά στηρίξουμε.

I.M.

Ἀλέξανδρος Κακαβούλης

Τά οὐσιώδη τῆς παιδείας μας-Επείγουσα ἀναζήτηση

Ἀθήνα 2019 σ. 212, αυτοέκδοση.

Μέ τό νέο ἔργο πού μᾶς προσφέρει ὁ καθηγητής Παν/μίου καί ἐκλεκτός ἀρθρογράφος τοῦ περιοδικοῦ μας κ. Ἀλέξανδρος Κακαβούλης, ἔρχεται νά ἐπισημάνει τίς πιό οὐσιαστικές πλευρές τῆς παιδείας μας ἀλλά καί τίς ἀδυναμίες της. Ἀδυναμίες πού μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου καί μέ τήν ἀδιαφορία μας, ἀφήνονται καί ὀδηγοῦνται σέ μιὰ φθίνουσα πορεία, πού συμπαρασύρει σέ χαμηλότατα ἐπίπεδα τό ὅλο ἐκπαιδευτικό μας σύστημα.

Τό ἔργο διαρθρώνεται σέ εἴκοσι τέσσερα κεφάλαια, ταξινομημένα σέ δύο μέρη, καί ἀναφέρονται αὐτοτελῶς σέ θέματα πού συνδέονται ἄμεσα μέ τήν παιδεία μας.

Πολλά ἀπό τά κεφάλαια αὐτά, κατά τήν μαρτυρία τοῦ σ. ἔχουν ἀποτελέσει ἀντικείμενο ἐπεξεργασίας ἀπό ὁμάδα καθηγητῶν Παιδαγωγικῆς καί Ψυχολογίας, πού συντονίζει ὁ σ. καί ἔτσι οἱ διαπιστώσεις προσλαμβάνουν ἰδιαίτερο κύρος.

Ἀξίζουν ἰδιαίτερες εὐχαριστίες πρὸς τόν σ. γιά τόν κόπο πού δεκαετίες καταβάλλει γιά τήν παρατήρηση τῆς πορείας τῆς Παιδείας μας, κυρίως ὅμως γιά τίς πάντοτε εὐστοχες κρίσεις καί προτάσεις του, ὅπως αὐτές πού καί στό παρόν πόνημα περιλαμβάνονται.

I.M.

Παῦλος Ἀθ. Παλούκας

Ἔνας διαβατάρης τῆς ζωῆς ἄφησε τήν... πατημασιά του
αὐτοέκδοση, Ἰωάννινα 2019, σσ. 140.

Κυκλοφόρησε πρόσφατα, στά Ἰωάννινα, σέ αὐτοέκδοση, τό βιβλίο – αὐτοβιογραφία τοῦ ἀγαπητοῦ φίλου καί συναδέλφου Παύλου Ἀθ. Παλούκα, Ἐπίτιμου Σχολικοῦ Συμβούλου Β/θμιας Εκπ/σης, μέ τόν εὐρηματικό καί ποιητικό τίτλο, *Ἔνας διαβατάρης τῆς ζωῆς ἄφησε τήν... πατημασιά του*, ἀνεξίτηλο ἴχνος τῆς χριστιανικῆς του ζωῆς, μέ προμετωπίδα τή ρήση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, *«Καυχᾶσθαι δὴ οὐ συμφέρει μοι...»* καί μέ συγκινητική ἀφιέρωση στοὺς ἀγαπητοὺς του συγγενεῖς. Ἔνα πολυσέλιδο πόνημα, 140 σελίδων, μέ θαυμάσιο εἰκαστικό ὕλικό, στά ἐξώφυλλα καί στό ἐσωτερικό τοῦ βιβλίου, πού ἀναφέρεται ἀναλυτικά στήν πορεία τοῦ συγγραφέα (οἰκογενειακή - ἐπαγγελματική) καί στήν προσφορά του στήν ἐκπαίδευση, στά γράμματα καί στό λαϊκό μας πολιτισμό.

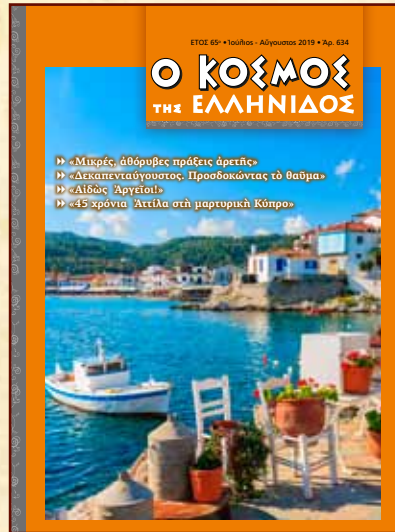
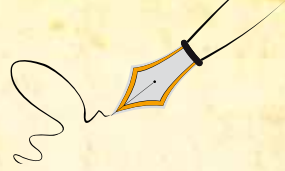
Τό βιβλίο, μετά ἀπό ἕνα συνοπτικό, ἀλλά ἐξαιρετικό προλογικό σημείωμα, μέ φιλοσοφική διάσταση, δομεῖται σέ δύο μέρη. Τό Α΄ μέρος περιλαμβάνει ἕνα ἐκτενές curriculum vitae, πού σφραγίζεται ἔντονα ἀπό τίς βιωματικές ἀναπολήσεις τοῦ συγγραφέα καί τίς νοσταλγικές ἀναδρομές στό παρελθόν.

Τό Β΄ μέρος τοῦ βιβλίου, με τίτλο 47 χρόνια ἐργογραφίας, περιλαμβάνει τό σύνολο τῆς συγγραφῆς του, ἡ ὁποία ἀρχίζει τό 1972 καί συνεχίζεται ἀμείωτη ὡς σήμερα. Ἔνας χεῖμαρρος ποικίλων δημοσιευμάτων (429 στόν ἀριθμό), πού καλύπτουν ἕνα εὐρύτερο ἐπιστημονικό φάσμα καί ἀποκαλύπτουν τήν ἐκπληκτική γραφίδα τοῦ συγγραφέα, πού ἐξακτινώνεται ἐπιτυχῶς σέ ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ ἐπιστητοῦ.

Ἐκφράζουμε τά θερμότερα συγχαρητήρια στόν σ. γιά τή συγγραφική του παραγωγή, εὐχόμενοι ὀλόψυχα, νά συνεχίσει, εὐδόκιμα, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, θεῖον δῶρημα, τήν ὅλη του πνευματική δημιουργία, ἀέναυ, γόνιμη καί διηνεκή.

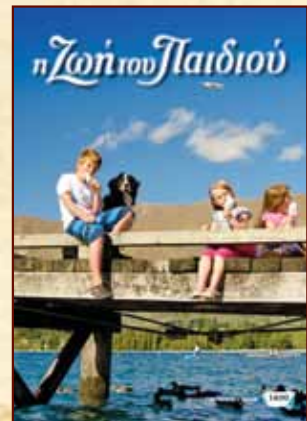
Ἄγγ. Στέφος, δ.φ.

Άξιζει νά διαβάσετε

Τὸ μηνιαῖο Ὁρθόδοξο Χριστιανικὸ Περιοδικὸ μετὴν ἱστορία τῶν 100 χρόνων του κοντὰ στὸν ἑλληνικὸ λαό.

Περιοδικὸ μετὴν ἱστορία μεγαλύτερη τῶν 50 ἐτῶν, ποὺ ἀπευδύνηται στή γυναίκα, στήν πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ της παρουσία.

Τὸ περιοδικὸ γιὰ τὴν Ἐπιστήμη, τὰ Γράμματα καὶ τὴν Τέχνη, μετὴν ἔνδοξο παρελθὸν καὶ τὸ δυναμικὸ “παρὼν” στὶς μάχες του κατὰ τοῦ ὕλισμοῦ καὶ τῆς ἀπιστίας.

Νεανικὸ περιοδικὸ τῆς “Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως” – μετὴν ἔνδοξο ἱστορικὸ τῆς νεότητος καὶ τῆ σφραγίδα τῆς πίστεως καὶ τῆς παιδείας.

Τὸ μηνιαῖο παιδικὸ περιοδικὸ ποὺ κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὸ 1946 – ἓνας πολὺτιμος πνευματικὸς φίλος γιὰ τὰ Ἑλληνοπούλα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Χριστιανικής Ένώσεως
Έκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν

- **Σπυρ. Καλλιάφα:**
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΟΡΜΗΣ _____ 3,00 €
ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ, ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ & ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 3,00 €
ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΠΡΩΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΕΤΗ έκδοσις Γ΄ _____ 5,00 €
- **Γ. Θ. Κολιτσάρα:**
ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ τόμοι Β΄ & Γ΄ ἕκαστος _____ 6,00 €
Η ΑΠΑ ΓΡΑΦΗ ΔΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΟΥ _____ 3,00 €
Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ _____ 10,00 €
- **Β. Χαραλαμποπούλου:**
Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ _____ 3,00 €
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ _____ 3,00 €
ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ _____ 3,00 €
- **Μ. Debesse:**
ΣΤΑΘΜΟΙ ΑΓΩΓΗΣ _____ 5,00 €
- **G. Allport:**
ΤΟ ΑΤΟΜΟΝ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ _____ 6,00 €
- **Ίωάν. Ἀντωνίου:**
ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΜΕΝ ΤΑΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ ΑΠΟ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΠΟΦΕΩΣ _____ 3,00 €
- **ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.Λ.:**
ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ ΜΑΣ _____ 6,00 €
Η ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ _____ 6,00 €
Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΟΥ _____ 6,00 €
Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ _____ 6,00 €
ΟΔΗΓΗΤΙΚΗ, ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ _____ 6,00 €
ΤΑ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ _____ 6,00 €
ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΣ _____ 6,00 €
ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ _____ 6,00 €
ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΞΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ _____ 6,00 €
ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ _____ 6,00 €
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΠΟΤΥΧΙΩΝ _____ 6,00 €
ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ _____ 10,00 €
ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ _____ 10,00 €

